

ישראל אלדד

אין נסיגה מארץ-ישראל כי אין נסיגה מציונות, ואין נסיגה
מציונות כי אין נסיגה מיהדות

תדפיס מתוך
עיונים בתקומת ישראל
ציונות: פולמוס בן זמננו

המרכז למורשת בן-גוריון • קריית שדה-בוקר
המכון לחקר הציונות ע"ש חיים וייצמן • אוניברסיטת תל-אביב
הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
תשנ"ז - 1996

אין נסיגה מארץ־ישראל כי אין נסיגה מציונות, ואין נסיגה מציונות כי אין נסיגה מיהדות

ישראל אלדד

בחודשים האחרונים של תשנ"ה ובחודשים הראשונים של תשנ"ו דנתי עם ישראל אלדד המנוח, שבריאותו היתה כבר רופפת מאוד, על תרומתו לכרך ציונות: פולמוס בן זמננו. כאשר הרגיש את עצמו בקו הבריאות (יחסית) העדיף לכתוב, וכאשר הורעה הרגשתו העדיף להתראיין. הראיונות נקטעו מדי פעם, כשלא היה יכול לעמוד במאמץ, והמאמר לא הושלם, אולי בכלל לא נכתב. מותו, שציער אותי במיוחד, בא לפני שנתקיים רֵאיון נוסף שתכננו.

כל חברי המערכת הסכימו שהכרך יהיה חסר בלי רעיונותיו של ישראל אלדד, שהיה אינטלקטואל מן השורה הראשונה ואולי המבטא החשוב והמקורי ביותר של הזרם הרעיוני שהוא נמנה עמו. החלטנו אפוא לצרף שלושה טקסטים שלו: הרֵאיון שערכתי אתו בט' בתשרי תשנ"ו (1995); מאמרים מתוך סדרת 'אבני־יסוד', שהופיעו בתש"ג (1943); חלק מן הפרק 'מוסף ולא סוף דבר', שנכתב בערב שבת נחמו תשל"ה (1975) ונדפס במהדורה השלישית של ספרו מעשר ראשון (תל־אביב תשל"ו). אומנם בכל אחד משלושת הטקסטים ניכרות הבעיות האקטואליות של שנת חיבורו, אולם ישנה המשכיות בבסיסם והקורא יוכל לשרטט לעצמו בעזרתם תמונה בהירה למדי של עיקרי הגותו בסוגיות הנדונות בכרך.

אנחנו מודים בזה למר צבי פרנק, שהתיר לנו בשם העמותה להנצחת חללי לח"י להשתמש בטקסטים מתוך החזית, ולגברת רחל קרמרמן, שהתירה לנו להשתמש בטקסט מתוך המהדורה השלישית של מעשר ראשון. באשר לרֵאיון – אלדד המנוח לא הספיק לבדוק אותו. האחריות על הנוסח הנדפס היא אם כן עלי ועל עמיתי לעריכה, אבי בראלי. אני רק מעיד על עצמנו כי המקרים הספורים של שינוי הניסוח נועדו רק למען הבהירות ומתוך הנחה שהמרואיין עצמו היה מנסח כפי שניסחנו.

פנחס גינור

ראיון עם ישראל אלדר

מראיין: פנחס גינוסר, ערב יום הכיפורים תשנ"ו, 3 באוקטובר 1995

פ' גינוסר: אתה חייב היום הסבר לאמירה שלך שהתייחסה אליך ואלי, כשהייתי תלמידך; קבעת שאנחנו, אנשי לח"י, איננו ציונים, אבל כמעט באותו זמן כתבת שמנקודת התצפית שלנו רואים יותר טוב ממה שראה הרצל, וזה לא מפני שאנחנו גבוהים ממנו, אלא מפני שאנחנו עומדים על כתפיו. זאת אומרת שאנחנו בכל זאת היינו המשך של הרצל.

י' אלדר: מונחים, בייחוד מונחים היסטוריים כאלה, הם לא מונחים מדעיים שאתה מגדיר אותם במדויק. מבחינה מדעית אתה יודע מה זה ברק. אני יודע מה זה ברק בקשר לציונות. הציונות זו תנועה היסטורית. גם עצם השם הרי אומר משהו, יש בה שכבה היסטורית עמוקה. כבר במילה יש חומר נפץ לכאן ולכאן. ניטול 'ציון' וירושלים. הביטוי 'ציון', כפי שאני משתמש בו היום, וגם כפי שהיריבים שלנו משתמשים בו היום, 'הציונות' - הם מדברים על זה לגנאי, כמונח אי-רציונלי, לא כמונח היסטורי, לא כתנועת שחרור לאומית המקימה מדינה. הביטוי 'ציון' היה השם הפיוטי שהתהווה לגבי ירושלים, לא הפרוזאי - כעיר, בייחוד שזה התקשר ל'ציון' הלוא תשאלני ולגעגועים ל'ציון'. אינני יודע אם משתמשים במונח 'ציון' לעיר המוניציפלית. כשאומרים 'ציון' תמיד יש בזה איזה גודש רגשי, אמוציונלי.

פ' גינוסר: בתהלים יש 'טובו ציון, הקיפו מגדליה', כלומר הכוונה היתה לעיר, למבצר ממש.

י' אלדר: בכל זאת תמיד יש לזה איזה קשר רגשי ולא מוניציפלי. אומרים 'האויב, נבוכדנאצר, בא ושם מצור על ירושלים'. לא 'הוא שם מצור על ציון'. לא יעלה על דעתו של משורר לכתוב 'שמו מצור על ציון'. ככה שכבר פה מונחת הפרובלמה במילה הזאת, במונח הזה. אבל כשאני אומר שאנחנו לא ציונים, ואני שפכתי את הדם הזה, הערתי את תשומת הלב של חברי לח"י לעובדה שב'עיקרי התחייה' אין המילה 'ציונות'. אך לא רק המילה 'ציונות' איננה. גם 'אנטישמיות' איננה. הציונות - שעיקר האידאולוגיה שלה והגֵּנֶזָה ההיסטורית שלה היה באנטישמיות - לא מופיעה ב'עיקרי התחייה'. זה לא משונה? זה לא משונה וזה לא מפליא: זה ממש מתבקש מעצם המהפכה שיאיר' רצה לעשות.

פ' גינוסר: אבל בשירים שלו הוא כתב: 'בגולה ערלה קיללה זעם אלי', והוא מתאר את רדיפת היהודים בגולה.

י' אלדר: זה ברור. יש הבדל בין שיר שמבטא תחושות ובין מסמך אידאולוגי מחייב כ'עיקרי התחייה', שכל מילה בו צריכה להיות שקולה והכל חייב להיות מדויק. הוא לא השתמש לא במילה 'אנטישמיות' ולא במילה 'ציונות', כי

הוא רצה לתת לתנועה שלו, למהפכה שלו, את האלמנט של מה שקוראים היום להט משיחי. היתה לזה כוונה משיחית.

פ' גינוסר: יש הטוענים שמה שמבדיל בין הציונות לתנועת שחרור לאומית רגילה הוא שלנו יש גם אלמנט של שיבת ציון וכשהתנועה התחילה לא היינו בציון או היינו מעטים מאוד בציון. ישנו המפעל של העברת היהודים או חזרת היהודים לארץ־ישראל - הבה נקרא לזה האלמנט של שיבת ציון - וישנו האלמנט של שחרור לאומי.

י' אלדרד: לא, לא, לא, זה לא קשור בזה. זה לא שייך לזה. זה שייך לקומפלקס אחר. הקומפלקס האחר הוא זה שיאיר רצה שהמוטיבציה של תנועת שחרור, עצם רצון החירות, הוא שיפעיל אותה, אני צריך לרצות בחירות לאו דווקא כתשובה לשאלה. המושג 'בעיה יהודית' לא קיים אצלו. אין בעיה יהודית. אגב, מעניין - הבעיה היהודית לא היתה קיימת עד המהפכה הצרפתית. היהודים חיים בגולה, זוהי המציאות שלנו, עד שיבוא המשיח, עד שיבוא הגואל. פה, בגולה, אנחנו צריכים לחיות בחסדי הגויים. רק עם המהפכה הצרפתית, כשהאדם משתחרר מהכנסייה ומהחברה הפאודלית, פתאום מתעוררת הבעיה מי הוא יהודי. הראשון ששאל 'מי הוא יהודי' היה נפוליאון. 'אם אתה לאומי יהודי, מה אתה עושה בצבא הצרפתי? זו לא המולדת שלך. מה אתה עושה פה? האם תסכים לנישואי תערובת?' פתאם צצה הבעיה הזאת, ורק כשהיהודי יצא מן הגטו. בגטו אין בעיה יהודית. יכולים להיות פוגרומים, אך אין פרובלמה, פרובלמה המעסיקה והקיימת עד היום הזה. הבעיה קיימת. היא לא קיימת בכל מקום ולא תמיד קוראים לזה אנטישמיות, אך היא קיימת כבעיה חברתית, כנישואי תערובת ועוד.

הסיטואציה שלנו היא לא נורמלית. ועל כן הציונות דיברה לא פעם על נורמליזציה, אמרה שהקמת מדינה יהודית היא נורמליזציה. [אבל מבחינתה של] תנועת שחרור, עם צריך להיות חופשי גם אם אין אנטישמיות. אני נוסע לארץ־ישראל, כי זו המולדת שלי. זו הארץ שלי, על כן אני נוסע לשם, בין אם יש בגולה אנטישמיות ובין אם אין בה אנטישמיות. על כן לא דיבר על אנטישמיות, כי רצה את המוטיבציה החיובית בלבד. מה היתה הציונות, לפי ההגדרה ההיסטורית הזו? הציונות היתה תשובה לבעיה היהודית. כל התשובות שניתנו לבעיה היהודית: התבוללות, ציפייה למשיח, כל אלה לא היו תשובות נכונות. באה הציונות ואמרה: לנו ישנו הפתרון, זוהי התשובה לשאלה היהודית. זו היתה הרצליניות טהורה. גם פה יש להעיר תשומת לב למשהו, לאיוו בעיה שלכל הדיונים היא שייכת. כשאנחנו אומרים שהרצל זה לא תנועה משיחית, המשיחיות יכולה בהקשר מסוים להיות מילת גנאי, אך בסך הכל הציונות היא תנועה לשחרור העם היהודי, ולכן היא תנועה משיחית. ההגדרה החזקה, ההיסטורית ביותר, עומדת על כך שביום

שנחרב בית המקדש - נולד המשיח; וזה דימוי פיוטי, אבל מדוע יש פה אולטרה פרוזה? ביום שאיבדנו את העצמאות, נגזר עלינו שתחזור העצמאות אלינו. זה קיבל את המונח 'משיח'. המונח 'משיח' אחרי כן כוכבא התחיל לקבל תשובות דמיוניות. הציונות ממשיכה להיות תנועה משיחית מצד התוכן ולא מצד הדרך. מה זה משיח מבחינתו? משיח בן דוד קדום, משיח בשר ודם. רק מאוחר התחילו לדבר על נסים שהמשיח עושה. והרי את זה הבין הרמב"ם, והוא הלוא היה הרציונליסט שלנו. הרמב"ם מגדיר מה זה משיח: מי שיבוא ויגאל את עם ישראל, יקבץ את נדחי ישראל - הוא המשיח, משיח של אמת. מי שאומר שמשיח עושה נסים אומר דברי הבל ושטות ורעות רוח. הוא, הרמב"ם, מוציא בתוקף כל נסיונות [מלשון נסים] מתנועה משיחית. המשיח מצד התוכן הוא דמיוני כמו כל האוטופיות החברתיות. הציונות כאוטופיה רוצה לראות במצב החדש גאולה טובה בכל המובנים.

פ' גינורסר: גם במובן הקוסמי?

י' אלדר: כל תנועה של גאולה, של שחרור, היא משיחית וכמובן אי־רציונלית. אבל לא לגבי האמצעים. האמצעים חייבים להיות רציונליים.

פ' גינורסר: כאן אני רוצה להכניס ביטוי של ברנר - 'אין משיח לישראל, לעבודה'. הוא התכוון לומר: כשאתם סומכים על המשיח, אתם מתכוונים לכך שמישהו אחר יגאל אתכם ולא תצטרכו לטרוח לשם כך. זו היתה הכוונה 'האנטי־משיחית' שלו.

י' אלדר: זה נכון, זה יפה. ימות המשיח זו סיטואציה אידאלית. על כל פנים, גם הציונות, אם היא תנועה משיחית, כך אני תמיד מגדיר בשיעורים שלי - היא תנועה משיחית מבחינת התוכן: קיבוץ גלויות ושחרור המולדת, אבל לא מבחינת האמצעים. האמצעים הם רַאליים ולא נְסִיים.

איננו באים לפתור בעיה. משום מה אנחנו רוצים לארץ־ישראל? משום שהגויים לא רוצים אותנו? זה פוגע מבחינת הכבוד וגם מבחינה עניינית. יאיר רצה לתת תוכן חיובי שבחיובי. שאני אומר שהרצל היה 'ציוני שלילי', שזו 'ציונות שלילית', זה גם כן רק בשכבה אחת. הרצל הסכים ללכת לאוגנדה, מכיוון שזה צץ שלווה שבועות אחרי קישינב. יש סכנה, צריך להציל את היהודים. 'כל אירופה תהיה לקישינב אחת', הוא אומר. על כן הוא מסכים לאוגנדה. כשהוא שמע שדווקא הציונים הרוסים, הקורבנות המיועדים של קישינב חרשה, מתנגדים לאוגנדה, זה השפיע עליו מאוד. האם ידוע לך שהדתיים היו בעד אוגנדה? אתה יודע למה?

פ' גינורסר: איני יודע למה.

י' אלדר: זה מעניין מאוד - כי ארץ־ישראל מחייבת מצוות.

פ' גינורסר: ואוגנדה לא.

י' אלדר: אוגנדה לא. אפשר להמשיך לחיות בה כמו בגלות. פרט לרב ריינס,

כולם היו בעד אוגנדה. התפתו. אוגנדה לא חייבה אותם להתווכח עם אגודת־ישראל. לדעתם, 'מכיוון שאוגנדה איננה הגאולה, אז לא חלים בה כל הדברים האלה שדורשים מאתנו במצוות יישוב הארץ, שמיטה ודאי שלא. זה פוטר אותנו מהרבה צרות ומהרבה דאגות'.

ובכן, כשהציונים הרוסים התכנסו למטה וישבו על הרצפה כמו בט' באב ובכו, הוא [הרצל] יורד אליהם, עולה למעלה, מרים ידו ונשבע: 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני'. הוא גם פרגמטי. הוא רציונליסטי. היה בו משהו פרגמטי ומשהו אמוציונלי נפשי. אין החלוקה פה פשוטה, חותכת, כמו הדואליזם של דקרט. הדברים מעורבים מאוד ולעתים קרובות יש שאדם פועל מתוך עניין רגשי, אבל מכל מיני טעמים חינוכיים או טקטיים הוא מתבייש באמוציה הזו ומביא הסבר רציונלי.

פ' גינוסר:

זו הרציונליזציה.

עושה רציונליזציה, אבל אי־שמה עמוק בלבו יש דחף לא רציונלי.

י' אלדר:

ובכן, הציונות של הרצל היא כמו בנויה כולה על האנטישמיות, היא רציונלית מאוד, [אבל] אי־שם במעמקים מסוימים הרציונליות הזו נהפכת לאי־רציונלית. אם כן, אולי יש לשאול: מה זה רציו, מה זה אי־רציו? התשובה לא פשוטה. על כן, כשאמרנו שאנחנו לא ציונים, דחינו כמה דברים בציונות. כפי שכבר אמרתי, היא היתה בנויה על אנטישמיות ועל פתרון הבעיה היהודית, ואת זאת לא רצינו. נוסף על כך, בציונות היה גם הרבה מיסוד ה - איך קוראים לזה בלשון לעז - שְׁנֹר.

פ' גינוסר: אתה קראת לזה הפילנטרופיה.

י' אלדר:

יש אחים מסכנים שצריך ליישב אותם. הרי היהודים האמריקנים לא רצו לקבל את כל יהודי רוסיה. אז יש פתרון, יש ארץ־ישראל, היא התחליף. אני גם עוזר לאחים שלי וגם פטור ולא צריך לקבל אותם. על כן זה היה בנוי הרבה על פילנטרופיה, על זה שהמפעל הוא אנושי, הומניטרי, לעזור לאחים. מן הצד הזה רצה יאיר לשחרר את תנועת השחרור שלנו. אין פירוש הדבר שהפעולה איננה הומניטרית. היא הומניטרית, אך לא זאת המוטיבציה. לא מכיוון שזה הומניטרי, שיש לי אחים פה. ביאליק והצלפה שלו 'בעיר ההרְגה' - שאתם שוטחים את עצמות אבותיכם ברחובות העיר, יתום אני, שכול אני, כאשר שנוורתם תשנווררו - זה היה מזועזע. ובכן, מנקודה מסוימת הציונות נהפכה להיות כמו 'החלוקה'. נשאר משטר החלוקה. הרי משטר החלוקה היה כדי שיהיה לימוד תורה - עכשיו אנחנו אוספים כספים לשם הפרודוקטיביזציה.

אָל נשכח שהציונות, גם זו שהתווכחה עם ההשכלה, היתה קשורה בפרודוקטיביזציה. מנדלי מוכר ספרים, שלא היה ציוני, ואחרים עמדו בראש התנועה לפרודוקטיביזציה של היהודים. תשובתם לבעיה היהודית היתה פרודוקטיביזציה. הקימו בתי ספר למלאכה, 'אורט' וכל הדברים

האלה. אומנם הציונות לא היתה תנועה לפרודוקטיביזציה, אבל ממילא כבר המומנט לפרודוקטיביזציה היה קיים. כפי שאמרת, ברנר דרש עבודה עברית הנהפכת לערך קדוש, מכיוון שאם מדברים על נורמליזציה, אז נורמליות של עם שלא חי מפילנטרופיה.

פ' גינוסר: אני רוצה להזכיר לך שכתבת שמבחינות מסוימות, לא כולן, אחד העם צדק יותר מהרצל. אולי התכוונת לכך שאחד העם טען כי מה שאנחנו רוצים לעשות, מה שדוחף אותנו, הוא חפץ הקיום הלאומי; לא פילנטרופיה, לא להציל יהודים. יהודים רוצים למצוא לעצמם מקום יותר טוב - שייסעו לאמריקה; אבל אם רוצים להציל את הקיום הלאומי היהודי, אז נחוצה ארץ-ישראל. האם לזה התכוונת כשאמרת שאחד העם הבין דברים מסוימים יותר טוב מהרצל?

י' אלדר: אתה מכיר את הסיפור על אחד העם, על המאמר 'משה' ומנדלי מוכר ספרים?

פ' גינוסר: האם אתה מתכוון למאמר 'כהן ונביא' שהבדיל בין משה לבין אהרון?
י' אלדר: אני מתכוון למאמר 'משה', שאחד העם הבחין בו בין אמת ארכאולוגית לאמת היסטורית. הוא קרא את המאמר באוֹדֶסָה לפני מועדון הסופרים, וכשגמר שאלו את מנדלי מה דעתו על זה. מנדלי אמר: כתוב בתורה על משה 'ולא ידע איש קבורתו'; עכשו אני יודע את קבורתו.

סיפור פנטסטי. אני אוהב אותו, מכיוון שאני מוצא בו מה בין ספרות לפובליציסטיקה. מנדלי היה סופר, ואהב את הקונקרטי. הוא אהב את האדם הקונקרטי, את הבשר-ודם. אחד העם הוציא את הבשר והדם ואמר שבכלל לא חשוב אם משה היה או לא היה. האדם נהפך למושג מופשט. ומנדלי, כסופר אָפִי, אהב את הדבר הקונקרטי.

פ' גינוסר: בימינו היינו אומרים שהמיתוס של משה יותר חשוב מההיסטוריה של משה, לפי דברי אחד העם. בכל זאת, מצאת את צד החיוב אצל אחד העם.

י' אלדר: לא מצאתי צד חיובי אצלו. כששואלים אותי, ושואלים אותי בלי סוף - איך הגעת לניטשה? למה ניטשה? ההסבר שלי - אחד העם. היה לי מורה בגימנסיה, היה אחר כך מורה בבית הספר 'בלפור', בתל-אביב; מורה, מתנך, אדם יקר - הוא היה אחד-עמיסט. שנה שלמה לימד אחד העם. היתה לי אָוֶרְסִיָה לאחד העם. מהרגע הראשון לא אהבתי אותו. הבעל-בתיות הזולה, לא אהבתי אותה. וכשהוא סיפר לנו שהיתה אופוזיציה לאחד העם, וזה היה ברדיצ'בסקי, הגעתי לברדיצ'בסקי וממנו לניטשה. אלה תולדות הניטשיאניות שלי. זה אחד העם בשלילה. שללתי אותו מהרגע הראשון.

צריך לדעת פילוסופיה. מה שמו של הפילוסוף הזה שאחד העם מתבסס על הפילוסופיה שלו? המונח הזה, 'רצון הקיום הלאומי', נעשה

המרכז לכל ההיסטוריוסופיה בסוף המאה התשע־עשרה. מה שמו של זה שאחד העם קיבל את כל התורה שלו?

פ' גינוסר: אני זוכר שהוא היה אנגלי - הרברט ספנסר, אם אני לא טועה.
י' אלדרד: ודאי היה אנגלי. כי אם פרגמטיות, אז זה אנגלים. אתה יודע, כשלמדתי פילוסופיה הסביר לנו הפרופסור שלנו מה ההבדל בין פילוסופיה גרמנית לפילוסופיה אנגלית, מדוע לא צמח באנגליה קנט, כל הפילוסופיה הקנטיאנית והגל; כי הגרמני חושב מחשבה טוטלית, מופשטת, לא האנגלי.

אחד העם וגם וייצמן, כל הצמרת שלנו היתה פרו־אנגלית כל כך, אהבו את אנגליה. גם ז'בוטינסקי אהב מאוד את אנגליה, מאותה הסיבה, בשל הפרגמטיות שלה. על כן יכול להיות שהוא חיפש ציונות של עשייה, לא של דיפלומטיה, לא של מאמרים ולא של פילוסופיה. הוא רצה את הקונקרטי הזה. אני צריך לראות את הטקסט ואת הקונטקסט של מה שכתבתי.

קודם כל, לפני שהיינו רוויזיוניסטים היינו הרצליאנים, והרוויזיה היתה לחזור להרצל. ז'בוטינסקי דיבר על לחזור להרצל, למדינה. ז'בוטינסקי דיבר על מדינה וממלכתיות. לא יכול להיות שהייתי נגד הרצל ובעד אחד העם. לא יכול להיות שהייתי בעד מרכז רוחני. אנשי ז'בוטינסקי ואנשי בית"ר לא היו יכולים להיות בעד אחד העם. בוודאי לא בתקופה זו, כשפרשו עם יאיר. ודאי לא זו הכוונה שם, ודאי לא למרכז רוחני.

פ' גינוסר: לא, לא. אתה לא אמרת מרכז רוחני. אני אמציא לך את דבריך, זה היה ב'אבני יסוד'².

יש לי שאלה נוספת. הראל פיש טען באיזה מקום שהציונות היא בכלל לא ילידת ההשכלה ולא ילידת האמנציפציה, כל זה בטעות יסודו והיא לאמתו של דבר המשך של המאוויים הדתיים או אפילו של התפיסה הדתית היהודית. מה אתה אומר על זה?

י' אלדרד: אני שוב חוזר לענייני מינות. השכלתי הפילוסופית מכוונת אותי. כשאנחנו אומרים 'ציונות', אמרתי שאפשר להתכוון בכך לכל מיני דברים, כך שזה לא מוגדר הגדרה פוליטית מובהקת עד כדי כך שאני יכול להגיד: זוהי ציונות וזוהי איננה ציונות. ודאי וודאי שזה חל על המילה 'דת'. כשאומרים דת - אצלי זה קשור בכל הבעיה של דת ומדינה, דת וישראל. לנו אין דת במובן שיש לנוצרים ולמוסלמים. אצלנו זוהי התרבות הלאומית שלנו. שלא כמו אצל אחרים, לא היינו עובדי אלילים ויום אחד קיבלנו דת - את הקתוליות, את הפרוטסטנטיות או את האסלאם. כל גידולנו הוא על מה שהיום קרוי דת, שהיא מלכתחילה התרבות שלנו.

אני חושב שתרבות זה מושג דינמי, של התפתחות, ולא מושג סטטי

של חוקים. כך אותה דת של עם ישראל. כשיהודי הולך עם ארבעת המינים, עם הלולב והאתרוג, זה לא עניין של דת. זאת היהדות. זהו ביטוי חיצוני לתרבות. ביטויים חיצוניים לכל מיני פרטים, לפעמים פנימיים. כתבתי היום מאמר לידיעות על 'הושענא רבה' שחובטים את ההושענות. אנחנו עוד בהלוך רוח של 'על חטא' מיום כיפור; ועל חטא שחטאנו, על חטא שחטאנו... אנחנו רוצים להרביץ לעצמנו ואז לוקחים את הערבה המסכנה ומכים בה, חובטים בה באבן ובספסל עד שחובטים אותה כולה. זה תחליף לכך שאנחנו רוצים לחבוט בעצמנו. ובכן, אם אני אומר שהדת היא התרבות שלנו, אז ארץ-ישראל היא ודאי חלק מהתרבות הזאת, והיחס של העם היהודי לארץ-ישראל שונה מיחס כל עם אחר למולדת שלו. זה לא אותו דבר כמו אצל הצרפתי או הספרדי - אצלם זאת המולדת שלהם, זאת הלשון שלהם, ואצלנו ארץ-ישראל נהפכה לערך. גדלנו אתה.

פ' גינוסר: ערך סמלי, כי הוא לא היה קונקרטי, כי לא היינו בה. בשביל הצרפתי זאת לא בעיה - הוא רגיל לצרפת. בשביל יהודי זאת בעיה; היתה בעיה, אולי עכשיו פחות.

י' אלדר: אני אומר לך, שאצל יהודי בפולין וברוסיה ארץ-ישראל היתה קונקרטית יותר מאשר אצל הציונים או אצל הישראלים. 'מפורט צום ארץ-ישראל, מפורט צום ארץ-ישראל'. אצל הישראלים היא לא קונקרטית. זה איבד כל משמעות. על זה דיברתי אתמול, על זה ודאי צריך לכתוב כשאכתוב על הפוסט-ציונות. היחס לארץ-ישראל חדל להיות יחס למולדת היהודים.

שמת לב לתופעה הדקדוקית הזאת - מתש"ח חל חלוף מינים, 'ישראל' נהפכה למין נקבה. בכל הספרות העברית אף פעם לא היה בשום מקום 'ישראל' כנקבה, והנה פתאום, מתש"ח: ישראל רוצה, ישראל טוענת. מכיוון שזו מדינה, הרי הסיבה פשוטה, אבל יהודי היה אומר 'איך פור צום ארץ-ישראל'. עכשיו יהודי אומר: 'כשאני באתי לישראל', 'מתי באת לישראל? ב-1955, אז באת לישראל'. אבל ב-1930, ב-1940 - אז לא באו לישראל, באו לארץ-ישראל או לארץ הקודש, עם התוספת, עם הקדושה של הארץ, מצוות התלויות בארץ.

ובכן, כשאני אומר שזה עניין דתי, אז נתחיל [בשאלה] מה היא דת. אני חושב שהדת היא התרבות שלנו, שמשנתה ומתגלגלת והיא עוד תשתנה ועוד תתגלגל, כשם שהרבי מגור איננו דומה למשה רבנו, ובוודאי לא לישעיהו הנביא, כי זו התפתחות חיה. אתמול הזכרתי את הביטוי - בתלמוד, בוויכוח בין הלל ושמאי, יש ביטוי 'אלה ואלה דברי אלוהים חיים'.

פ' גינוסר: 'והלכה כבית הלל'.

י' אלדר: 'והלכה כבית הלל'. זה ביטוי כל כך יפה. מה זה אלוהים חיים? יש

אלוהים לא חיים? אמרתי: בכל מקום שאלוהים ישנו, הוא דבר חי ויש אלה ויש אלה, יש בית הלל ויש בית שמאי; יש חילוקי דעות, בתנאי שאלוהים הוא אלוהים חי. על כן, מכיוון שהוא חי, כשהם הולכים בדרכים שהוא דורש, הוא נותן להם דגן, הוא נותן להם יין, את מה שצריך לחיים. במה אלוהים מברך את עם ישראל? בעולם הבא? בגן עדן? לא! הוא נותן להם ארץ טובה ודשנה, כי זהו אל חי. ובכן, האל החי. רָאָה, כשיהודי היה אומר - - - אתה יודע עוד יידיש, כן?

פ' גינוסר: קצת.

י' אלדרד: ווען איך ויל קומן צום ריבוננו של עולם, איך ויל אים רייסן דה האר פון דה בארד.

פ' גינוסר: כשאבוא לאלוהים אתלוש לו את השערות מהזקן.

(צחוק)

י' אלדרד: תגיד לי, איזו דת בעולם היתה מרשה ביטויים כאלה? כתבתי למחר על שמחת תורה. עצם המושג 'שמחת תורה' - אתה מתאר לעצמך נוצרים זורקים צלב? רוקדים עם צלבים כמו שאנחנו רוקדים עם ספר תורה? ספר תורה זה ספר קדוש, ואיך היהודי רוקד עם הדבר הזה - נושק אותו וזורק אותו לאוויר וקולט אותו. ספר תורה קדוש. פה בא ההבדל העמוק שבין דת ישראל ודת הגויים. הדת שלנו היא דבר חי. על כן הארץ צרפת יקרה לכל הצרפתים, אבל צרפת לא קשורה בשום מצוות מעשיות, כמו שארץ-ישראל קשורה בקיום מצוות מעשיות: ככה תחרוש וככה תעשה.

שוב: יש להיזהר בשימוש במושגים. אם יש טיעון, כפי שאמרת, שהציונות היא המשך של הדת, הטיעון הזה צודק, אבל צריך להגדיר מה זו דת אצלך. דת היא התרבות הלאומית שלנו. אם היא התרבות שלנו, אתה יכול להגיד: נכון, בלי התרבות שלנו היינו הולכים באמת לאוגנדה. למה לא הלכנו לאוגנדה? ולמה ציונים רוסים בוכים וצועקים שהרצל בוגד, כשהרצל התחנן לפני הציוני הרוסי: מה אכפת לך? הרי אתם בוכים בקישינב. אם פוגרומים, אז חפש ארץ שיש בה ביטחון. אגב, אני מעיר את תשומת הלב מהבחינה הדקדוקית: אגיד לך בדיוק מה היא הציונות - המעבר ממלעיל למלרע. עד לציונות היה ביטחון, במלעיל.

פ' גינוסר: זה היה ביטחון באלוהים.

י' אלדרד: ביטחון באלוהים במלעיל. עכשיו אין לנו ביטחון. יש לנו ביטחון במלרע, מבוסס על הארץ, על דבר קונקרטי. ובכן, נשארה המילה 'ביטחון' בתור מילה מרכזית לחוויה הלאומית שלנו, לצורך הקיומי שלנו. ההבדל הוא רק בין מלעיל למלרע. גם בזה מתבטא מה קרה פה. מה זה - יהודים אין להם ביטחון? יש להם ביטחון, אך הם מחפשים את הביטחון. זו אותה מילה.

פ' גינוסר: כל מה שאתה אומר יכול להתקבל אצל יהודים דתיים בתור חילון של

הדת. הרי אתה לא מסכים שיש שולחן ערוך שהוא הסיכום של כל הפרשנויות, ולא סתם פרשנויות, כי זו התורה שבעל-פה, ואומנם היא לא היתה כתובה, אבל היא ניתנה מסיני ואסור לשנות בה שום דבר.

י' אלדד: ולא פסקו מלשנות.

פ' גינוסר: ולא פסקו מלשנות - אך זה סיפור אחר. אבל הטענה היא שאסור לשנות.

י' אלדד: זה לא סיפור אחר. זה הסיפור. רָאָה, שואלים אותי לא פעם, אולי אתה רפורמי? אתה לא בעד רפורמה? אני בעד רפורמה, אבל מתנגד למי שיבוא היום לעשות אותה. מה פירוש רפורמה? דת ישראל, תורת משה, כל הזמן חיה ברפורמה. אף פעם לא קפאה. הנה הדוגמה הקלסית של ריבית, או דברים אחרים. דברים בוטלו, ועוד יבטלו ומבטלים אותם בלי הרף, מפני שזו תורת חיים, אבל מתי באה הסכנה? מדוע התחילה ההתנגדות? אגב, רק במאתיים השנים האחרונות יש לנו מלחמה נגד הרפורמים. הרבי הרפורמי הראשון שנרצח היה בלִבּוֹב. בעיר הולדתי, ב-1890, עשו טמפל, הרפורמים הביאו רב, והרב הרפורמי נרצח.

פ' גינוסר: בידי מי?

י' אלדד: בידי חרדי, ודאי, ודאי. מכיוון שברפורמה היתה סכנה. קודם כל, זה היה קרוב לנצרות. וזאת היתה דרך לנצרות. היום באים אלי כל מיני יהודים ממאה שערים וזועקים: 'מיסיונרים! תתמוך, תעזור לנו', וזה לא מעניין אותי. אין שום סכנה של מיסיונרים. פעם, כדי להיכנס לחברה הגויית, היה צריך להתנצר. את זה הבין היינה כל כך יפה. היום אתה בכלל לא צריך את הדבר הזה, כי העולם הגויי גם הוא לא רוצה שתתנצר, גם לו לא אכפת. אין היום שום סכנה של התבוללות דתית. התבוללות כללית - זה כן, אבל לא התבוללות דתית. אז, וזה התחיל לפני מאתיים שנה עם המהפכה הצרפתית כשחרבה הבסטיליה, כשחרבו חומות הגטו - חרבו החומות של בית הכנסת.

פעם ראיתי אצל הרפורמים שאישה אומרת 'קדיש'. אבל לא נודעזעת מהדבר הזה כמו יהודי דתי. אתמול היה פה ב'היכל שלמה' הכנס של הלל ויס, התכנסו כמה מאות אנשי רוח ועמדה לשיר שולמית לִבְנֵת - והם לא נתנו, כי זה בבניין של 'היכל שלמה' ולאישה אסור לשיר. קול באישה ערווה. הייתי רוצה שתהיה רפורמה, אבל או על ידי נבואה או על ידי סנהדרין, או בדרך אבולוציונית, פרלמנטרית. יחליטו שמותר להדליק את החשמל בשבת. יש חכמים. אני מתאונן על הביטוי 'חז"ל' - מדוע אנחנו אומרים 'חז"ל? חז"ל, חז"ל, חז"ל, חכמינו זכרונם לברכה - אין חכמים חיים? כל החכמים הם 'חז"ל? כשאומרים 'חז"ל, הכוונה היא עד סיום התלמוד. לא יגידו זאת על הרמב"ם - הוא כבר לא שייך לחז"ל, לא חכם זכרוננו לברכה... פה קפאו. מסגרות קפאו. בכל זאת, רָאָה, גלות עושה משהו - העם מפוזר, לא היה אף פעם מרכז רוחני תורני

שכל העם בעולם מכיר בו, כמו שהכירו בסנהדרין. לא היה דבר כזה, כלומר היתה סכנה של פירוד. יהודי טונים ויהודי רוסיה רצו דינים חדשים, הכול רצו חדש, בייחוד אם בא רב גדול וכולי וכולי, אז יש סכנה. אני נגד רפורמה היום, כי מי יעשה אותה? אני רוצה שרפורמה תציל את הדת היהודית, ויש מה להציל, את הפילוסופיה ועוד. לא קם לנו רמב"ם - -

פ' גינוסר: גם לרמב"ם היו מתנגדים.

י' אלדר: גם לרמב"ם היו מתנגדים. אבל לרמב"ם, בכל זאת, אליו הם באו. זה לא מספיק לו שהוא כותב את היד התזקה. מה שצריך זה בסיס השקפתי. ואין כל ספק שמושג האלוהים מחייב איזו שהיא הסברה או מעבר ל [פגם בהקלטה].

אתה יודע, בקשר לפרשת השבוע, אני מרבה לדרוש בכל מקום 'בראשית ברא אלהים' - המשפט הגדול ביותר שיש בספרות, אולי בספרות העולם. מה זה 'בראשית ברא אלהים'? מה זה אלוהים? זה שעשה את הבראשית. הרי זו אחת הבעיות של החשיבה האנושית, אחת הבעיות הקשות ביותר בפסיקה, במדעים, עד היום הזה: מה היתה הראשית? מדוע בכלל התחיל משהו? זו הבעיה, ולא איך זה התחיל. ויש הודאה כללית: היום 'איי־הוודאות' היא הפרינציפ העליון. איך ישעיהו ליבוביץ היה אומר - 'את המוח האנושי אף פעם לא נפתור, כי לזה דרוש מוח'.

ובכן, עצם המושג 'ראשית' יש בו פרדוקס, כי 'ראשית' כבר התחיל. ממה זה התחיל? מה פירוש התחיל? אני שואל על התפילה הנפלאה 'אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא ואחרי ככלות הכל לבדו ימלוך נורא' - על מי ימלוך? 'בטרם כל יציר נברא' - אין כלום והוא מולך; על מי הוא מולך? התשובה היפה על זה באה ממרכז הרב - הוא מולך על הפוטנציאל. זה ממש אולטרה פילוסופי, אולטרה נכון.

אני גומר היום את כל ההרצאות הציוניות שלי בדברים על המצב בעם היהודי ובציונות מבחינה פוטנציאלית. עם כל מה שאנחנו פסימיים היום לגבי המצב - אומרים שגמרנו עם האידאליזציה, עם האידאולוגיה, גמרנו עם כל זה - בכל זאת יש פוטנציאל. בזה ודאי יש פוטנציאל. איך זה יפתר? אנחנו לא יודעים. זה בידינו. הקדוש ברוך הוא, שלקח לנו את הכל: הכל צפוי, אין רצון חופשי, השאיר לנו את הפוטנציאל. כל הפילוסופיה האקזיסטנציאלית בנויה על זה. יש איזה פתח צר, סדק צר, שדרכו אתה יכול להבין.

הרפורמה הדתית תצמח מעצמה, מתוך התרבות, מצורכי התרבות שלנו. כשלא היו בעיות בגולה - לא היו בעיות. אבל ברגע שהתעוררו הבעיות, יכולה להיות מלחמת אחים, או ייתכנו מאבקים קשים, ותמיד היו צדוקים ופרושים, יהודה וישראל.

אגב, לא שמים לב לזה שבימי בית ראשון החיים בכלל לא היו דתיים. היו כוהנים שעשו את הפולחן בבית המקדש. הם היו דתיים? העם האמין?

פ' גינוסר: היו נביאים, בכל זאת. היה פולחן והיו נביאים.

י' אלדר: הנביאים הופיעו מפני שלא היתה אמונה.

פ' גינוסר: אבל בכל זאת הם ביטאו את השאיפה שהעם יאמין.

י' אלדר: השבוע הרביתי לחשוב על זה שהמונח 'השם' מופיע אלפי פעמים לגבי אלוהים, 'השם יעזור', 'בעזרת השם', 'למען שמך'. עיינתי בהושענות. 'למען שמך'; אנחנו כל כך רגילים לכיטויים ששוכחים את המשמעות שלהם: אלוהים עוזר לנו למען השם שלך, לא למענך. מה זה השם? אז פתאום התחלתי לבדוק ושאלתי - בשום דת בעולם שם האלוהות איננו ממלא פונקציה. זכס? השם זכס ממלא איוו פונקציה? זה שם האלוהים שלהם. מה פתאום השם? למען שמך, שמך הקדוש, קידוש השם, חילול השם. השם. אנחנו שוכחים ומרוב שימוש אובדת משמעות המילה, והרי השם 'יהוה' יש לו משמעות לשונית: זה הוזה, זה מהוזה - להוות זה לעשות קיום - זה היה, זה יהיה.

פ' גינוסר: כמו שנאמר ב'אדון עולם': 'הוא היה והוא יהיה והוא הוזה בתפארה'.

י' אלדר: שם הוא מסביר את הדבר הזה; כלומר באלוהות היהודית, באלוהות שלנו, לא צד הייחוד הוא העיקר, שיש אל אחד. העיקר הוא היסוד הדינמי, היוצר, הבורא: 'בראשית ברא אלהים', אלוהים ברא את הראשית. זה אי-רציונלי, מבחינה פיסיקלית זה לא מסתדר, זו סיבה נוספת לכך שזה דרוש. אלוהים הוא שעשה את הדבר הזה, או הוא זה שנוצרה ממנו הראשית שאין לה הסבר מתמטי, שאין לה הסבר פיסיקלי.

על כן המילה 'ברא' היא מיוחדת במינה, בשום שפה בעולם אין משהו מקביל. באנגלית זה to create, אצלם הצייר creates ואלוהים creates, אך [בעברית] הצייר איננו בורא. אצלנו יש המילה 'בורא', זהו הייחוד שלנו בנקודה הזאת. האדם יוצר, האדם לא בורא. במונח בורא יש 'יש מאין'. במונח יוצר, בכל יצירה - זה סוד היצירה - יש תוספת. האדם לוקח את החומרים ומצייר וכולי. יש איוו תוספת, בין שקוראים לזה יסוד רוחני ובין שזאת השראה מגבוה. מה זאת השראה מגבוה? אם אני לוקח עשרה צבעים ועושה בהם משהו חדש, שעוד לא היה לפני כן - מאין באה התוספת הזאת? זוהי רוח אלוהים, כי זו האלוהות וזו המשמעות האמתית שלה: יש מאין. אין לי הסבר רציונלי-פיסיקלי לדבר הזה. זאת האלוהות. אם כן, 'בראשית ברא אלוהים' זה המושג.

אני מוסיף עוד 'את השמים ואת הארץ'. אם 'בראשית ברא אלוהים' אלוהים אחד, 'את השמים ואת הארץ' זה כבר שניים. בכל מקום שיש שניים יש מחלוקת, יש כיסופים - הארץ והשמים מתגעגעים זה לזה, אבל יש מחלוקת ויש געגועים הדדיים. בכל מקום שיש אחד - אין

דינמיות, אין יצירה, אין אפילו חיים. אלה חיים - אלה ואלה. בלי 'אלה ואלה' - אין התפתחות, אין דינמיות, לא בטבע, לא במימן, החל מיחידות הטבע הקטנות ביותר - הפיצול. 'בראשית היה הפילוג', [כך] למדנו אצל יאיר, נדמה לי. אם זה קשור לזה אינני יודע, אבל הוא הדגיש את זה. הדינמיות תלויה תמיד במאבקים.

פ' גינוסר: לפי כל מה שאני שומע ממך, אתה נשמע אופטימי. אין לך חרדה לגורלו של עם ישראל? אתה לא חושש, למשל, שכמו שחלק מהעם הושמד פיסי, חלק מהעם יאבד בדרך הטמיעה? מתוך קרבה משפחתית אני רואה את ההתבוללות. יש לי קרובי משפחה בצרפת ובארצות-הברית והם הולכים ועוזבים את העם היהודי.

י' אלדר: אני אגיד לך איפה נגמרת החרדה שלי - בחרדה שלך.

פ' גינוסר: כלומר?

י' אלדר: זה שיש לך חרדה - זו הערובה; כלומר אני הרי מדבר על סגולה, יש בנו סגולה. יהודה הלוי הרבה לדבר על הדבר הזה בהכוזרי. הנבואה היא הסגולה שלנו. מה היא הנבואה? אי-שביעות רצון, ההתנגדות שלי למציאות שאני צריך להילחם בה, והמדרש הזה של השם 'ישראל' הוא כל כך נפלא: 'שריף עם אלהים ועם אנשים ותוכל' - השרייה עם אלוהים היא דבר נפלא. הסיפור שאברהם רב עם הקדוש ברוך הוא על סדום - איפה בעולם יש דבר כזה? אדם רב עם ריבונו של עולם ודורש ממנו צדק? כלומר זה פן של סגולה מיוחדת במינה, שלא נותנת לנו לגמור - נישט געלעייבט, נישט געשטורבען [לא חי ולא מת].

ככה שאני מאמין שיש בנו כוח - אחרת לא היינו קיימים. יש בנו הכוח הזה, אבל עם כל מה שאני רואה היום, אני פסימי ביותר, קודם כל לגבי מדינת ישראל. אני לא פסימי לגבי קיום העם היהודי, אבל אני מוותר על הקיום הזה; קיום בגולה, בכל הצורות של הגולה - אינני רוצה, פשוט אינני רוצה. העמדת את חיי על העניין הזה שנקרא 'ציונות' ואינני רוצה חיים אחרים. אבל מדינת ישראל יכולה להיחרב. מדוע לא יכול להיות חורבן שלישי כמו שהיה חורבן ראשון? בהחלט יכול להיות, בכוחות כאלה מבפנים או מבחוץ. אין שום סיבה הגיונית הכרחית שלא יהיה חורבן. כמובן - זה לא הכרחי. אפשר למנוע את זה באלף דרכים, אבל זה בהחלט בגדר האפשר.

זה לא אומר שקיום העם היהודי בסכנה. אתה רואה שהעם היהודי בא לברוקלין. אתה רואה שם את מאה שערים. זה קיים לנצח. אתה רואה את מאה שערים פה. אתה רואה באיזה ביטחון הם מתהלכים, איך הם מדברים. הוא כל כך משוכנע שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין של רבנו תם. שמע, זה דבר קונקרטי, הוא חושב. גם שם יש הוגי דעות, פילוסופים, אבל לא רבים. אצלם אלה דברים טפלים. הוא צוחק ממך. הביטחון העצמי שלו. אז לא יהיו מיליונים, אז יהיו פחות ממיליון. כבר

היינו פעם פחות ממיליון. הביטחון הזה, הביטחון הזה שיש בהם, נותן להם הרבה.

ואני חרד למדינת ישראל. קודם כל אני חרד קונקרטי, היסטורית ביותר - בכל זאת שניים-שלושה דורות עשו מה שעשו. הרי אידאולוגיה יפה, עשייה יפה, הקרבת חיים. דברים כאלה הם עשו, דבר שאין לו תקדים בהיסטוריה האנושית: הקמת מדינת ישראל, עם ישראל חוזר אחרי אלפי שנים. כשאני חושב במספרים: [כאשר] ניתנה הצהרת בלפור - 60 אלף יהודים בארץ; כמה המדינה - 600 אלף יהודים בארץ; היום אנחנו מתקרבים לעבר שישה מיליון. ריבוננו של עולם! איפה בעולם גדלה האוכלוסייה בממדים כאלה, בתוך תנאים כאלה של מלחמה מבית ומחוץ? עכשו תאר לך, לולא השואה, כמה היינו פה היום? עשרה מיליון עם כוח יוצר. עם כל הרע שיש במדינה, אין לזה תקדים בהיסטוריה האנושית. דווקא בגלל הצלחה זו התחזקה ההתנגדות לציונות.

אחת הסיבות להתנגדות של היסטוריונים לציונות, לעם ישראל, היא שהם אינם מבינים את התופעה. מדוע טוינבי וספנגלר, שהיו שונאי ישראל, התנגדו לציונות? הם בנו להם פילוסופיה היסטורית ומדינת ישראל לא נכנסה לתוכה. איי אפשר להסביר על פיה את קיומו של העם היהודי, וכל איש מדע שונא את כל מה שחורג מההגדרות שלו. לפי ההגדרות שלהם מזמן היינו צריכים להיעלם. גם אוגוסטינוס הנוצרי, גם קרל מרקס החציהודי - לפי התאוריות שלהם, זה ספיריטואלי וזה מטריאלי, כל העם הזה היה צריך להיעלם, לא היה שום צידוק לקיומו. [על פי מרקס] כל המעמד הבינוני היהודי היה צריך להיעלם. היהודים מילאו את תפקידם הכלכלי ונגמר. לא צריך אותם יותר. על כן השנאה הזאת - מדוע העם הזה קיים בכל זאת?

יגיד לך יהודי דתי - יש לנו יעוד. יש שלושה מקורות לציונות (זה אני אומר בהכללה בראשי פרקים), דע מאין באת כדי שתדע לאן אתה הולך. המקור הראשון: 'לך לך'. אדוני אומר לאברהם 'לך לך אל הארץ אשר אראך', כלומר כמעט עניין מטפיסי, טרנסצנדנטי - אדם אחד מרגיש פתאם איזה צורך ללכת, מרגיש איזה יעוד, הכרת אלוהים כאל אחד. זו ראשיתה של הציונות האידאליסטית. אברהם הוא האידאליסט הראשון.

אגב, כתבתי על עקדת יצחק; מה שקורה היום זה הפיכת עקדת יצחק, בעקדת יצחק האב עומד להקריב את הבן, היום הדור הצעיר רוצה להקריב את האב. מה שקורה היום זה הרצון להקריב את האבות, את כל העבר. אנחנו לא צריכים את העבר. מה אנחנו צריכים את כל זה? זה הפיכה של עקדת יצחק, נקמה על עקדת יצחק.

ובכן, זה היה המקור הראשון - אברהם אבינו. המקור השני לציונות הוא חורבן בית המקדש. ביום שחרב בית המקדש נולד המשיח. אובדן

העצמאות הממלכתית עם חורבן בית המקדש, תוך מלחמות אחים, חשמונאים, מתיוונים, צדוקים, פרושים - כל הקומפלקס הזה שעד היום הזה קיים בהרבה דברים, עם פלביוס מזה ויוחנן בן זכאי מזה; אנחנו גדלנו על קלויזנר, על מלחמת השחרור הלאומית: עם חורבן בית המקדש, אבדה עצמאותנו; עכשיו בא ברכוכבא, ברכוכבא נכשל, אז יבוא ברכוכבא בצורה אחרת; השאיפה לשחרור האומה.

המקור השלישי הוא היום לא רלוונטי כל כך - חורבן הבסטיליה ואחר כך המהפכה של אביב העמים, העמים, לא רק היחיד. במהפכה הצרפתית השאיפה היא לאמנציפציה, אני לא צרפתי ולא גרמני - אני אדם, וכאדם אני רוצה את החופש. ובאה הסכנה של טמיעה, של התבוללות מוחלטת מתוך סיבות שלא נדבר עליהן. לזה נצטרף אביב העמים. הנה עמים אחרים השתחררו, אומר הס. הבולגרים השתחררו והאיטלקים ישתחררו - אולי גם אנחנו? האוטואמנציפציה הלאומית ולא רק האינדיווידואלית, זה המקור השלישי.

מדוע במקור השלישי הסכנה? מדוע בזה צריך להילחם? כי בציונות החדשה או בפוסט־ציונות זכויות הפרט הן הערך העליון, הקדושה העליונה. זכות האדם לשוב להיות עם חופשי בארצנו. הפירוש הפשוט: להיות עם חופשי, כעם חופשי, ולא הפירוש שנותנים שולמית אלוני והכת שלה, שכל אדם הוא חופשי.

פה צומחת הבעיה הפלשתינית. אם הפרינציפ הוא של אדם כאדם, אז אין שום סיבה שלא יהיה לערבים חופש מלא, גם לאומי, והדמוקרטיה מצטרפת לזה. אתם דרשתם בית לאומי - גם אנחנו רוצים בית לאומי. ומבחינת עקרונות של זכויות הפרט, או זכויות לאומיות של מיעוטים, הם צודקים; כלומר הדמוקרטיה בישראל יכולה להביא לקץ המדינה, למדינה דו־לאומית.

הציונות הביאה לידי דה־יהודיזציה: כדי שנשוב לארצנו, צריך להשתחרר מהיהדות, את זה אמר גם ברנר וכולי. היהדות היא הנטל, היא הגלות. אני צריך להשתחרר מהיהדות הזו ואני רוצה להיות נורמלי כמו כל עם אחר. למען הציונות באה דה־יהודיזציה. השלב השני: למען ישראל - דה־ציוניזציה. ישראל קיימת. יש מיעוט ערבי. יש כאלה וכאלה. ישנם אלה שהצד ההיסטורי בכלל לא מעניין אותם. מדינת ישראל היא המדינה שלי כאזרח. אני אזרח המדינה הזו, שעליה להיות מדינה של אזרחיה. למען לאומיות אזרחית חדשה, ישראלית, אני מקריב את הציונות. לא צריך להיות ציונים. לבטל את חוק השבות.

השלב השלישי, ההכרחי אחרי זה: להחריב את ישראל למען פלשתיין. אז למה לא פלשתיין? כלומר זה מה שצפוי.

אני מחפש את המקורות. אני חוזר פה ליאיר. מה החשיבות בעיקרי התחייה? אנחנו צריכים להתבסס על היסודות האלה שכל קיומנו מבוסס

עליהם. אם אני אומר 'לך אל הארץ אשר אני אראך', אני לא אגדיר היום את הייעוד כיייעוד משיחי או כגאולת העולם. יש בנו חולשה - פחות מגאולת עולם אנחנו לא יכולים להרשות, זה מינימום. על כן טרוצקי, על כן ישו, על כן קרל מרקס.

פ' גינורסר: תקופת בית שני ארכה כ־600 שנה והיו בה רק כשבעים שנות עצמאות, בזמן החשמונאים, אבל היהודים הרגישו עצמם טוב מאוד בלי העצמאות המדינית. אני הבינתי מדבריך שדבר כזה אתה לא רוצה, אינך משלים עמו. יש לך חשש שהיהודים ימשיכו להתקיים כמו בימי בית שני, ולכך אינך מסכים בשום פנים ואופן.

י' אלדר: נכון. יש מי שדן בזה בקצרה, בער בספרו גלות. אתה מכיר את הספרון הזה? זה ספר פנטסטי. תרגמתי אותו לעברית. פנו אלי מן האוניברסיטה העברית וביקשו שאתרגם את גלות. אני ובער? הציוני האולטרה-ליברלי? אמרו לי: קרא את זה. זה היה בגרמנית. קראתי ונדהמתי. קודם כל הספר הזה קטן, קצר, וישנן בו כל התאוריות, כל ההשקפות שהיו על הגלויות בהיסטוריה, מההתחלה, מהנביאים עד האחרונים. בתמצית, שניים-שלושה עמודים, ובבהירות רבה, עצומה - מה היא הגלות ומה תפקידה. נדהמתי כשבסוף הוא מגיע למסקנה על המצב היום. הוא אומר לא פחות לא יותר: הבררה היא להיות כמו בבית שני או כמו בבית ראשון. בית שני זה המשך הגלות. הציונות צריכה ללכת רק בדרך של בית ראשון, שפירושה קיבוץ כל הגלויות. אין גלות יותר. בער מדבר על שלילת הגלות.

מה התברר? הוא לא נתן את הסכמתו לתרגם את זה. חודשים-שלושה לפני מותו הוא הרשה לפרסם, והספר פורסם, יצא ב'מוסד ביאליק'. בהקדמה, מעין התנצלות, הוא כותב למה כל השנים התנגד שיתרגמו את זה, שזה יהיה ספר לימוד לסטודנטים - מכיוון שהספר נכתב ב־1936, באימפקט הנאצי. 1936 זה כבר חוקי נירנברג, זה הדהים אותו והוא הגיע למסקנה שצריך חיסול הגולה. עכשיו הוא יכול לראות את הדברים באופן קצת יותר אובייקטיבי.

פ' גינורסר: אז אתה רואה שהאנטישמיות יש לה תפקיד.
י' אלדר: 'עת צרה ליעקב', אתה מכיר את הפסוק הזה? 'ממנה ייושע'. אז פירשו 'ממנה' - על ידה. השבוע הרהרתי קצת בפסוק הזה: לא רק עת צרה ליעקב, אלא גם הצרה באה מיעקב.

פ' גינורסר: עת צרה, כתוב, ליעקב.

י' אלדר: כן, ליעקב.

פ' גינורסר: הצרה באה ליעקב, לא מיעקב.

י' אלדר: זו הדרשה שלי, המחשבות שלי. הלוא גם 'ממנה ייושע' זה דרשה שלי.
פ' גינורסר: אבל 'ממנה ייושע' ממש לקוח מהטקסט, ואותו אפשר לדרוש בלי לשנות את הטקסט, מה שאין כן לגבי 'ליעקב', שאתה הופך אותו ל'מיעקב'.

כאן נפסק הראיון ולא החלטנו אם להמשיך בו או שאלדד יתמצת את דבריו במאמר. משבוע לשבוע דחה את ההכרעה עד שהכריעו המוות.

אבני-יסוד³ (מתוך: החזית, א [תמוז תש"ג])

אחרי חמישים שנות "ציונות" יש להתחיל מ"אלף" בבנין היסוד. כשלונה של הציונות בתנאים אידיאליים תובע רביזיה מלאה. תנאים אידיאליים כ:

1. שתי מלחמות עולם עם כל הפרובלמטיקה המדינית מסביבן הן הזדמנות היסטורית, ולא לחינם קשרה האגדה העברית את הגאולה במלחמת גוג ומגוג. יש באגדה זו מן העומק השכלי שבנבואה.

2. היטלר. גם כאן היה האינסטינקט של חכמינו מלא תבונה עילאית בקבעו כי אך מעומק הענות ולא משובע של "וישמן ישרון" תבוא הגאולה. והרי עוד לא היתה תקופה בימי גלותנו אשר כה תועזע את גוף האומה כמו היום.

3. התפתחות הציביליזציה בכלל והשתתפות היהודים בה בפרט, גילו מבחינה אובייקטיבית את האפשרויות הענקיות להגשמת חזון כזה במציאות, אפשרויות שכמעט אינן נופלות מהחלומות "הפנטסטיים" כביכול שחלמו "אנשי-היסוד" על הגאולה. מבחינה סובייקטיבית נתגלו הכשרונות הטבועים בגזע בכל שטחי החיים המדיניים.

4. הנוער העברי בחלקו הגדול התבלט כמוכשר ומוכן הכנה נפשית לפעולה גדולה היסטורית, חד-פעמית, מתוך ביטול היש של האני העצמי והיה מוכן לקורבנות. אפשר ואפשר למנות כאלה וכאלה מן התנאים האידיאליים להגשמת חזון הגאולה ובכל זאת אין ספק היום: הנסיון לא הצליח. ואך שטחיות היא זו להסתפק בהטלת אשמה על מפלגה זו או אחרת, על המוני העם שלא נענו או על גוי זה או אחר שהפריע. כל אלה הם רק קטעי הטרגדיה. לאור גיוס היהודים בארץ, לאור "ברמודה"⁴, לאור "וייצמן" לאור "שומר צעיר", לאור התפוררות ופשיטת רגל הריביוניזם⁵ - לאור כל התופעות האלו מוכרחים אנו להגיע למסקנה שמהו לא היה בסדר ביסודות כל זה.

ובאבני יסוד אלה נתאמץ להצביע על טעויות אלה. לכאורה יהיו אך טעויות ושגיאות בניסוח, אך למעשה הניסוח היה עיקר, כי המדיניות "השחוחה" וה"רוממה", ה"ישנה" וה"חדשה"⁶, כולן יחד נהגו לפי הניסוח הזה. הניסוח החדש מחייב, הוא מחייב הקמת תנועת שחרור על היסודות החדשים.

טעות יסודית ראשונה

הרציונליזם המדיני עם מושגיו המיכניים של המדינה והאזרח נכנס בצינורות ההשכלה והאמנסיפיציה לתוך הבארות העמוקים של מחשבת שחרור וגאולה ועכרם. לפני היות אמנסיפיציה לא קיים היה המושג שאלת יהודים ולא פתרון שאלת היהודים. לכל הפחות בקרב העם לא היו המושגים האלה. היתה אומה שלמה, חטיבה ביולוגית חזקה המצפה למשיח. היחסים עם השכנים היו קלים או קשים, אך היו פשוטים מאוד.

סמלם: גיטו. המאה התשע עשרה עמדה בסימן שאלת יהודים, לא שאלת עם, כי אם שאלת בני עם מסוים, שאלת יהודים.

היהודים נעשו לאובייקט. לא אובייקט טהור. האובייקט הזה אמנם יש לו גוף; יש לו מחשבות והרגשות ואפילו הכרה, אך רצון של סוביקט חסר לו ואם יש לו רצון הרי הרצון הוא צנוע מאוד: הוא רוצה לחיות. והדבר נעשה לברור בעיני כל: תנו ליהודי לחיות ואתם משקיטים את רצונו והופכים אותו ל"סובייקט" רצוי. זה לא היה הרצון לחיות של הצרפתים ב-1870, של הגרמנים ב-1914, של הרוסים ב-1942 ושל הבריטים במשך עשרות השנים האחרונות.⁷ ולו נתנו ליהודים לחיות בתנאים כאלה כמו שחי למשל הבלגי היום, תחת שלטון הגרמנים, היה מסכים. כל הבעיה היהודית לא היתה אלא בעית פרעות ולחם. וכל הטרימינולוגיה הציונית מימי הרצל וז'בוטינסקי ועד ימינו האחרונים מסתובבת אך ורק מסביב לנקודה: אין בגולה פתרון לשאלת היהודים. כלומר שלו אפשר היה למנוע אנטישמיות, לו אפשר היה ליצור משטר של אושר ועושר בגולה (ובאופן תיאורטי הרי זה אפשרי) הרי היו נוטלים את היסוד מתחת לציונות. את סכנת הדבר הזה תפש אחד העם, אולם הוא נתפס בטעות אחרת. הציונות המדינית המשיכה את הקו של האמנסיפציה בניסוח בעיית היהודים ואך נתנה לו פתרון אחר: לא התבוללות ומלחמה לשיווי זכויות, כי אם ריכוז טריטוריאלי וסוברניות מדינית, ואחד העם ירש מההשכלה את המושג המופשט של היהדות עם האידיאה הרוחנית בלבד שבה. שני הצדדים הרגו את היחידה הביולוגית עם. הללו את הכח היוצר העליון שבו, את הרצון למלכות, הללו את הגוף. העם הפך בידי אלה לחומר, לתרכובת של אטומים, ובידי אלה - לרוח מופשט. והבשר ודם של העם, זה הבשר ודם הידוע לנו מהמושג "האומה הבריטית" או "האומה הצרפתית", והבשר ודם שהיה קיים אפילו בגיטאות, זה הלך לאיבוד. כי מה אומר הבשר ודם של האומה הצרפתית? אנו רוצים במדינה לא מפני שאנו נושאי אידיאה ולא מפני שזה דרוש למוזונותינו, ולא כדי שלא יפרעו בנו, כי אם מפני שזהו צורך תרבותי בנו, צורך של הרוח היוצר. זה מובן להם בתכלית הפשטות. גם הצורך ב"מלכות בית דוד" בציון מובן בתכלית הפשטות לכל יהודי ויהודי מאות בשנים. רק המאה התשע עשרה פגמה את שלמות דמותנו. יש בנו אנשי "רוח" (למשל אנשי האוניברסיטה)⁸ ויש אנשי "חומר" (כל המחנה הציוני), אך בשר ודם ציוני, דמות אנושית מלווה ברמה תרבותית כיאות לאומה בת ארבעת אלפי שנה - דמות זו אבדה לנו ורק מעטים עוד נושאים אותה בחובם.

המומנט הזה - ניכרות תוצאותיו השליליות היום בבהירות רבה. על "ברמודה" אין להאשים את מארגניה. על "ברמודה" יש להאשים את הציונות שהרשתה מימי הרצל כבול ועד לאחרון שבספרי ז'בוטינסקי להעמיד את השאלה בצורה זו: אין פתרון לשאלת היהודים אלא מדינה בארץ ישראל. מכאן ועד ברמודה אין תהום, יש ירידה, ירידה גדולה, אבל ישנם שבילים והשבילים נמצאים בניסוח. הציונות הפכה מגעועים משיחיים למלכות בית דוד לבעייה של פליטים, לבעייה של אומללים המחפשים בית בארץ ישראל למקלט בטוח או בביטוי עוד יותר חריף של ז'בוטינסקי: ל"בית יתומים".

מה שעושה עוד היום הפובליציסטיקה הציונית מימין ועד שמאל אין זה אלא הארת אותו הניסוח ואישורו לאור ימינו אנו, אף כי אין כבר כמעט ספק שהמכסימום ששיגו תהיה ברמודה חדשה אולי יותר ברורה, אולי ביטול הספר הלבן ועוד מאתיים אלף יהודים לארץ... ועל כגון אלה אמר נאה לייוק במחזה שלו "סמרטוטים": המעבדים סמרטוטים מאיימים בשביתה ודורשים תוספת וביניהם נמצא רק אחד בעל שעור קומה והוא שואל: ואם תקבלו עוד דולר התחדלו להיות סמרטוטנים? סמרטוטנות זו היא הטרגדיה של הציונות. אם שאלת היהודים היא שאלה של בעיית יהודים ואנטישמיות, הרי אפשר למצוא תשובות או תצאי תשובות שונות, ליברליזם חדש, קומוניזם, פיקוח בין לאומי, טריטוריאליזם. אם זוהי שאלה של "שואת הגולה" הרי ועידת השלום תטפל בכל הפליטים, וגם אולי במקום הראשון ולשביעות רצונם האינדיבידואלי של כל האומללים האלה ודאי גם ימצא איזה פתרון.⁹ במקרה הטוב ביותר תוקח בחשבון הציונות כאחת הנקודות. וכה ייגמר אותו הפרק גם באופן בין לאומי וייהפך לזה שהוא למעשה מן הרגע הראשון: תנועה פילנטרופית בממדים רחבים פחות או יותר.

כן התגלגלה הציונות הזו בהכרח מתכנית בול לאוגנדה, מאוגנדה למשטר סרטיפיקטים, מכאן לאַוּיאַן¹⁰ מאַוּיאַן לברמודה וכל הנסיונות של ציונות רוממה נכשלו מפני שלא עזבו את היסוד המוטעה, של פתרון "בעיית יהודים". הכשלון היה כלפי פנים וכלפי חוץ. כלפי פנים הגיע לידי פרדוכס שלמשל כיושב ראש הוועד הפועל המצומצם יכול לכהן בא כח השומר הצעיר אשר מושג המדינה העברית הוא בשבילו פשיזם וריאקציה. הגיע לידי העובדה שחלק גדול מהנוער היהודי, ונוער טוב ומוכן לקרבנות, צעד בשורות הבונד, או ישב בכלא כקומוניסטים היות והניסוח של פתרון בעיה דחה אותו בהחלט. כלפי חוץ ניסוח זה גרם לכשלונות של הרצל ושל ז'בוטינסקי ויגרום גם למפלה בוועידת השלום הקרובה. לפליטים בונים צריפים בכל מקום שנוח יותר. ומשלילה לחיוב. הניסוח של מטרת הציונות צריך היה לבטא את הרצון הפשוט והחיובי של האומה: חידוש מלכות ישראל. כל הנמקה אחרת מחלישה וקוברת את הענין. זהו רצון האומה. פתרון שאלה, אנטישמיות, הגירה וכו' כל אלה הן שאלות לוואי שיכולות לסייע בתכסיסים אך ההכרזה מן הרגע הראשון צריכה להיות ברורה, כמו שאין הצרפתי צריך לבסס את תביעתו לצרפת ב"בעיית צרפתים", כי אם ברצון הסוכרני של האומה הצרפתית. את נימוק הפיזור הפכו אצלנו. האמת היא: לא מפני שאנו מפוזרים אנו רוצים במדינה כי אם למרות פיזורנו אנו רוצים בה.

מכאן נובעת גישה חדשה לגמרי לכל תופעת האנטישמיות אשר גרמה לצביעות ידועה בתיאוריה הציונית. אולם זה קובע נושא לחוד. מסקנת דברינו היום היא: תנועת שחרור עברית איננה תנועה השואפת לסוברניות, היא כבר סוכרנית ברצונה לא פחות מהסוברניות של היוונים ביוון ושל ההודים בהודו למרות האוקופציה הזמנית. הסוברניות מתבטאת בפשטות הרצון ללא צורך הצדקה. רצוננו ומלחמתנו למלכות אם יש אנטישמיות או איננה, אם יש בעייה או איננה, אם יש פליטים או אין. הצגה כזו של המטרה היתה קודם כל מעלה את הציונות כלפי פנים

למדרגה של יצירת ערכים תרבותיים כראוי לאומה, הצגה כזו לא היתה דוחה את המוני המאמינים ומצפים למשיח שאיננו גואל מצרות, כי אם מקים מלכות כערך עצמי ועל כן משיח הוא בן דוד ולא משה. הפרובלמטיקה של משה איננה הפרובלמטיקה שלנו כפי שחשבו בטעות הרצל וז'בוטינסקי. או היתה בעיית התהוות האומה. משה עשה אותנו לעם ראשון בתרבות. אנו שוללים בכל תוקף את דעת הדפטיסטים הרואים את העם כמנוון. העם הוא טוב וראוי בהחלט למלכות. אלא שלא נוצלו כהוגן כוחותיו ובמקום לנגוע בנקודות העמוקות והתרבותיות שבו, נגעו פילנטרופים בנקודות חולשה, רפרפו על גופו הדווי והכאוב, ואנו מעזים להגיד בכל הכרת האחריות: קיומנו אנו מספיק לבטא את הרצון הסוברני של הציונות החיובית השואפת לא ליציאת מצרים כי אם לכיבוש דוד. קיבוץ גלויות הוא פעולה שניה. וכפי שימדו את צרפת לא על פי המיליונים הנכנעים כי אם על פי היחידים הלוחמים כן ימדו את הציונות - בנו, מניחי היסוד של תנועת השחרור העברי.

בפרק הבא נדון על הטעות היסודית השניה שחלה בפולמוס הציוני: ארץ־ישראל.

(י'אבני יסוד', מתוך: החזית, ב [אב תש"ג])

ב. פלשתינה וארץ ישראל

במאמר הקודם הוכח, כי הטעות היסודית הראשונה בגישה הציונית עד היום היתה הצגת הענין כ"בעיה יהודית", בעיה של פליטים, בעיה של אנטישמיות וכו'. הוברר כי הצגה כזו של השאלה, הביאה לכשלונותיה של המדיניות הציונית כיוון ש"בעיה של יהודים" סובלת (לכל הפחות באופן תיאורטי) כל מיני תשובות: אמנסיפציה בנוסח מחודש של צ'רצ'יל-רוזבלט, אמנסיפציה בנוסח הקומוניזם, טריטוריליון, בונדיון וכו'. התוצאה הבינ־לאומית האחרונה של הגישה המדינית של הרצל - ז'בוטינסקי היא: אוויון והמשך בברמודה. רוזבלט עונה ב...הענשת הפושעים ושוויון הזכויות. סטלין עונה במיגור הפשיזם, ורוב המנהיגים היהודים עונים ב...ויות בהגירה לכל רחבי העולם. ואין להגיד שמבחינה הגיונית אין הללו תשובות על הבעיה. זהו מוצא הכרחי של הציונות הפילנטרופית כמובן הטוב ביותר של המלה. מה היתה "מדינה" בשביל הרצל וז'בוטינסקי? פתרון אידיאלי. לא מטרה לעצמה. את הטעות בשרשה נתפוס אם נשאל למשל: לשם מה גלחמים הפולנים, הצרפתים,

היוונים?

לפתרון הבעיה הפולנית, היוונית, הצרפתית? לא! הם גלחמים לשחרור מולדתם ולהקמת העצמאות בתוכה כמטרה תרבותית לעצמה ולא מפני שהיא פותרת בעיה. כך ולא אחרת צריך היה להעמיד מראשיתה את הבעיה. לא הקמת מקלט בטוח, כי אם שחרור המולדת. לא פתרון בעיית העם, כי אם פתרון בעיית הארץ. מתוך הגישה המוטעית (המובנה אולי מתוך השתלשלות היסטורית, כלומר המוצדקת מבחינה סובייקטיבית, אבל בלתי מוצדקת מבחינה אובייקטיבית) של "פתרון בעיית יהודים" באה כל הטעות הקשה ביחס לנקודה: ארץ ישראל.

ארץ ישראל – בהתאם למטרות שהציגה לה הציונות – לא היתה מולדת הנמצאת בידי זרים וצריך לשחררה, כי אם מקום גיאוגרפי מסוים, המתאים מטעמים אלה ואלה לפתרון בעיית היהודים. רק הגישה הזו מסבירה לנו מומנטים טרגיים רבים במלחמתם הציונית של המנהיגים הגדולים והטובים ביותר. זה מסביר לנו את הטרגדיה: אוגנדה. וזה מסביר לנו כיצד זה אירע שגדול הציונים המדיניים בשנים של לפני המלחמה, ז'בוטינסקי, יכול היה להקדיש פרקים וספרים כדי להוכיח לגויים וגם ליהודים שאין ארץ אחרת אשר תתאים יותר מארץ ישראל להגשמת הרעיון הציוני. זהו רעיון כל כך פרדוכסלי, עד שדורות שלא חונכו על ברכי המחשבה של הציונות ההרצלית לא יוכלו להבין כיצד היה הדבר, שהרצל רצה את אוגנדה, שז'בוטינסקי דורש במפגיע לשגר ועדות חוקרות לכל קצווי העולם, כדי לבדוק אם יש אפשרות של התישבות יהודים במקום אחר. היתואר הדבר, שצרפתי ישכנע את מישוה, שהוא נלחם בעד צרפת חפשית מפני שאין לו אפשרות לחיות במקום אחר? הנימוק שיש הבדל – שהם על אדמתם ואנו לא – איננו נימוק כלל וכלל. המושג של ציון והקמת המלכות בתוכה היה שריר וקיים ללא הפסק תמיד, אף בימים שלא היה יהודי בתוכה, שלא היתה ציונות. וכיצד זה קרה, שדוקא הציונות ערערה את היסוד הזה של "זוהי הארץ".

כיצד אירע הדבר, שארץ ישראל תיקרא בפי יהודים ציונים באורח רשמי ובאורח בלתי רשמי בשם "פלשטיין", שם שבא מלכתחילה לעקור את בעלותנו על הארץ הזאת? כיצד מוציאים ציונים עתון בשם "פלשטיין-פוסט"? כיצד משתמשים יהודים במושג זה במיסמכים ציוניים? הרי זה סמליו! הייתכן למשל שפולנים יוציאו עתון בשם "גנרל-גוברנמנט", מפני שזהו שמה הרשמי של פולין בלשון הכובשים? הייתכן שאוקראינים הבאים בתביעות על חלק של פולין יוציאו עתון בשם "פולניה הקטנה", משום שזהו שמה הרשמי של אותה ארץ בפי הפולנים? המושג "פלשטיין" הוא מושג גיאוגרפי סתם בשביל כל גוי בכלל, ובשביל כל בריטי מושג גיאוגרפי במחשבה האימפריאלית שלו. וגם בשביל הרבה יהודים הפך השם "פלשטיין" דוגמת השם "ברזיל", "אוסטרליה", "ארגנטינה" – ארץ הויזות. הציונות לא עשתה ולא כלום כדי לשנות את המצב הזה. ואין זה ענין מלולי בלבד. זהו יסוד בהכרה פוליטית, זהו רק סמל חיצוני לטעות מדינית פנימית, פרמנגטית, בכל האימטרסגיה ובכל הטקטיקה הציונית.

כי רק כך אירעה הטעות הפטלית של הכרה במנדט. ורק כך יתכן שציונים "קיצונים" כביכול, ידונו על שינוי המנדטור. ורק בודדים גדולים כזנגביל¹¹ תפשו את הבעיה בשרשה ושאלו שאלת תם: למה לא נמסר המנדט ליהודים ישר? המנדט של פלשטיין היה כשלעצמו כשולן של הציונות, גם מבלי סעיפיו המעורפלים ואופן הגשמתו. כך אפשר היה לחתום על הספר הלבן של צ'רצ'יל וקריעת עבר הירדן. כך אפשר היה להכיר בשיטת הסרטיפיקטים וכו' וכו'. כך הגענו עד "סטרומה", "מאוריציוס", יחידות פלשתינאיות¹² וכל הכשלונות המחפירים. כך אפשר הדבר שנעמוד בפני גויים ונצביע על "הישגיו" הטובים בארץ ישראל כנימוק פרו-ציוני. בנימוקים כאלה משתמש אימפריאליזם בבואו להצדיק את שלטונו במושבות, אך לא

יבוא עם בתביעתו את מולדתו. כן, זו היתה עד כה ציונות פלשתינאית ולא ארץ־ישראלית.

השורש של כל ה"פלשתינאיות" הוא נעוצה בתנועת האמנסיפציה, אשר דוד הראובני לא הכירה ועל כן הוא הופיע כמו שהופיע, בגדלות ובפשטות, בלי הוכחות והנמקות: עזרו לנו לכבוש את מולדתנו, ארץ ישראל, מידי השולטים בה. גישה ישירה זו, הרגשת בעלות, בניגוד לגישה קולוניזטורית, חסרים היו לצינונות. זוהי סיבת הכישלון. זו ולא אשמת מפלגה זו או אחרת, ולא אשמת נציב זה או אחר. כל אלה, המפלגות, הנציבים, המנהיגים יכלו להיות ולהזיק במדה שהזיקו רק מפני שחסר היה אותו המומנט של "בעלות", שאין עליה ערעור ומשא ומתן. מנקודת ראות זו:

הצהרת בלפור והמנדט הם דוקומנטים בלתי ליגליים, הן מבחינה משפטית, הן מבחינה מוסרית, אך קודם כל מבחינת העובדה שאנחנו הבעלים היחידים על הארץ הוות שוללים את חוקיותם של הדוקומנטים האלה.

צרפת תחזור לצרפתים אף על פי שאמריקאים ובריטים יכבשו אותה. פוזן תחזור לפולנים, אף על פי שפולנים גורשו משם. ואף איטליה תחזור לאיטלקים, אף על פי שהיא תיכבש מידם בתור אויבים.

ארץ ישראל היא שלנו גם בלי הגדודים, גם בלי ניל"י, גם בלי הצהרה ומנדט.¹³ זהו המצב המשפטי, המוסרי, הצודק. המצב המציאותי: ארץ ישראל בידי אוקופנט זר השולט עליה בכוח, מיעוט הרבה יותר קטן מאשר המיעוט שלנו פה בארץ. לוחמי חרות ישראל הם על כן בראש וראשונה לוחמי שחרור הארץ העברית מידי השליטים הזרים. אין אנו מכירים לא בהצהרותיהם ולא במנדטים ואין אנו מחפשים מנדטורים טובים יותר ואין אנו מפשפשים באופן מילויים של הסעיפים. הציונות, שהיתה מוטעית בגישתה מיסודה - טעתה כמובן גם בדרכי ההגשמה. על הדרכים - בפרקים הבאים.

(אבני־יסוד, מתוך: החזית, ג [אלול תש"ג])

ג. דרכה של תנועת שחרור עברית

מטרות אחרות מחייבות גם דרכים אחרות. אין לבוא כלל בטענות אל אחת התנועות הציוניות בטענת ה"בגידה". הן לא "בגדו", כי לכתחילה לא היו להן מטרות שחרור. הן עשו את כל המאמצים להשיג את המטרות שהציגו לעצמן.

בהתאם לשתי הבעיות שנותחו בשני המאמרים הקודמים היו גם שתי דרכים. אלה ששמו את הדגש ב"פתרון בעיית היהודים", חיפשו את הדרך המדינית הרחבה. מימי הרצל עד ז'בוטינסקי התאמצו להסביר לאומות העולם את "הפתרון הציוני", התאמצו להשיג מהן הסכמה לפתרון זה ו"טשרטר" על "המדינה".

אלה שהדגישו יותר את הצד הקולוניזטורי, או את שאלת הפרודוקטיביות של היהודים פנו לדרך הציונות המעשית: קניית קרקעות ויישובן. אלה ואלה ממשיכים עוד היום בפרינציפים שלהם ובדרכים שלהם. מכנסים

ועידות, מתרוצצים ממיניסטר למיניסטר, מקימים ישובים חדשים. ואם המטרות עדיין מהם והלאה - אין זו אשמתם. מתוך העמדה כזו של הבעיה, תוצאות אלו הן הכרחיות. לא "בגידה" היתה כאן אלא "תמימות" ועל כן אין לשאול היום: מי אשם בכשלון הציוני אלא מה אשם. וכשם שהצבענו במאמרים הראשונים על שתי הטעויות היסודיות בציונות בגישה ל"עם" ול"ארץ" כן יובן עתה ההבדל בדרכים. אך טרם נבוא להתוות את דרכנו כמסקנה הכרחית מניסוח מטרותינו, כדאי גם להניח לרגע שלא מטרות שונות הן כאן, כי אם אותה המטרה. נניח שגם התנועה הציונית רצתה גאולה שלמה, שחרור המולדת, הקמת מדינה או מלכות. נניח - כפי שרבים טוענים - שאין כאן אלא ויכוח מילולי, ענין ניסוח ונתבונן לתוצאות.

רק מעטים יוכלו להגיד שכיום אחרי חמישים שנות ציונות, אין אנו עומדים בפני חומה שאף פעם לא עמדנו בפניה. קשה לא לראות את העובדות כי לפני היות היסטר, לפני היות "בעיה יהודית", כל כך חמורה, כל כך "טרגית", לפני היות מליונים פליטים, לפני התגשם נבואתו של הרצל - נמצאו אזנים קשובות הרבה יותר לפתרון הציוני מאשר היום. ממש פרדוכסלי. ממש קשה להאמין. אך כן הוא. אם תיתכן תקופה שהעולם צריך להבין בה את רעיונו של הרצל - הרי אין עוד כתקופתנו. ובכל זאת תקופתנו עומדת בסימן ברמודה. גדול הציונים המדיניים לא יכול היה לשאת זמן רב את סבל אותה הטרטיות, אותו הפרדוקס. הוא לא פילל שדוקא בעת כזו לא תמצאנה אזנים קשובות, ולבו פקע בבדידות איומה זו של הציונות המדינית. מותו של ז'בוטינסקי הוא סמלי מבחינה זו.

וגם אלה האחרים שזולזו כל הזמן בערכן של הבטחות, כינוסים, הכרזות וחשבו שאפשר יהיה להגיע למטרה על ידי צרוף עובדות קטנות, אחת לאחת, - אלה שחשבו שהעולם יבין את הערך הכלכלי והסוציאלי, שהעולם יתחשב בכוחות הממשיים שהוקמו - אלה אף נתאכזבו, כי נתגלה, שכמו בשטח המדיני, אטימת האזנים הולכת וגדלה עם גידולה של "צעקת היהודים המחפשים מקלט", כן בשטח המעשי, עם צמיחתם של "הכוחות הריאליים", פה בארץ הולכת וגדלה התנגדותה של ממשלת המנדט והודות ל"מלאכתה", גם התנגדותו של העולם הערבי. התוצאות הפוכות. רק לכאורה הן פרדוכסליות, אך אם נתעמק נראה את הכרחיותן. התוצאות הרעות אינן באשמות סובייקטיביות של מנהיג זה או אחר, כי אם בגישה היסודית. יסודות הציונות חייבו גם את דרכיה והתוצאות היו הכרחיות. מדוע?

היסודות שחייבו את "הציונות המדינית" ו"הציונות המעשית", היו שניים: העם העברי כאובייקט, כבעיה בינלאומית. ארץ ישראל כארץ קולוניאליזציה, ושני אלה גרמו לכשלון הציוני. האמת היא: שהעולם אי שם בעומק לבו מרוצה מאד מהפתרון ההיסטוראי של "בעיית היהודים". סיבת הדבר: העולם שונא אותנו מפני שהוא מפחד מפנינו. הוא מפחד מפני אותה אומה "שקברה" מעצמות וממשיכה לחיות, הוא מפחד מפני אותה אומה שבכל מקום היא מתבלטת ועולה למרומי החברה והשלטון. העולם איננו רוצה בקיומו של העם העברי, האפיפיריים לא רצו, נפוליון לא רצה. היסטר איננו רוצה, סטלין איננו רוצה, רוזבלט איננו רוצה. רק האמצעים היו שונים בכל הזמנים: אינקביזיציה, סנהדרין בפריס, ליברליזם, מחנות-השמדה.

ואם במאה העשרים הופיעה יהדות זו בצורה מחודשת, בתביעת תקומה - נפל פחד מחדש עליהם, והם שמחים לתופעת היטלר והם מוכנים לעשות הכל כדי לפורר את הבעיה לפרורים, והם שמחים לעמדה העלובה של פליטים והם שמחים שהיינו לאובייקט ל"צלב האדום הבינלאומי", והם שמחים שהם יכולים לחדש במאה אחוז ביחס אלינו את גישתם של כל האפיפיורים בכל הזמנים: להגשים את "חמלתם" הנוצרית (בנוסח: שויון צדק) ויחד עם זה לא לעשות כלום. כן היה תמיד וכן מוכרח להיות כל זמן שנהיה אובייקט על שולחנם.

ואתו דבר חזר בשטח השני: בשטח המעשיות בארץ ישראל. אנחנו היינו דרושים להם לבריטים כדי להצדיק במשהו את שלטונם בארץ מעבר חשובה זו. אף פעם הם לא רצו בתחייתנו כאן ולא בתחיית הארץ. ובמדה שגדל פה מספרנו ורבו ישובינו - רבה התנגדותם. ולא קשה הוא לצייר באופן גראפי את היחס הזה בין גידול הישוב וגידול שנאתם והתנגדותם של השליטים. אנחנו מתפארים בהישגינו ואיננו יודעים שדוקא זה הוא נימוק נגדנו.

את כל זאת יש להבין אם רוצים היום עוד הפעם להתחיל מחדש שוב להצביע לעולם על הטרגדיה הרבה - שהעולם רוצה בה, ושוב להצביע על השממות פה בארץ - שביריטניה רוצה בהן.

שתי דמויות שימשו בערבוביה במנהיגים הציונים: דוד הראובני והברון הירש. דוד הראובני ישב עמוק באינסטינקט, אך הברון הירש היה יותר קרוב למוח, לשכל, לחינוך, הוא היה סוף סוף איש המאה ה"ט. כהד לדוד הראובני הופיעו שני הצעירים לפני הרצל ב"1897 והציעו "פשוט" לכבוש את ארץ ישראל. אך "הברון הירש" דחה והציע אוגנדה. "דוד הראובני" אירגן את הגדודים ו"הברון הירש" הסכים לפיזורם וביקש רשיון להתיישבות עבורם.

לעומת זאת מושתתת תנועת השחרור העברית על יסודות אחרים ועל כן גם דרכיה הן אחרות. ואם הציונים מסיבות שונות אינם רוצים להכיר בפרינציפים החדשים האלה, בפרינציפים של "דוד הראובני" הרי מוכרחים הם לעשות זאת "בלי פרינציפים", כי אם מתוך ההכרה שכל הדרכים שלהם פשטו את הרגל, שהם הגיעו עד משבר, עד מיצר אשר סיבותיו הן כאמור לעיל, אובייקטיביות ואין לחסלן בנאום מתאה או החלטה, יש לעבור לפסים חדשים.

ואלה הם הפסים של תנועת השחרור, היסודות החדשים והאמצעים החדשים. ראשית כל צריך העולם הגויי להתחיל להבין כי אין אנו רוצים כלל להופיע על יד שולחנו "כבעיית פליטים". יש להפסיק מיד את כל הפטפוט והמאמצים הנעשים לשם כך שנוכל להופיע באיזו ועידה בינלאומית ולהשמיע את טענותינו. הדרך צריכה להיות הפוכה. אנחנו צריכים להתנהג כך, שהם יפנו אלינו וישאלו: מה רצונכם? מוטב שיוכרחו לדון בנו בלא-נוכחותנו מאשר שיואילו לדון בנו בנוכחותנו. מוטב שידונו עלינו כעל "מתקיפים" מאשר כעל "קרבנות" (כמה אווילות וכמה שפלות יש בחזרה זו עד לגועל על "קרבנות" שלנו...). במקום לאבד את עצמנו לאות מתאה, נאבד אחרים לאות מלחמה. ולא רק בארץ ישראל - אם יהיה

צורך בזה, אם "זיגלבוים"¹⁴ לא ישפיע עליהם (ואיננו משפיע) ישפיע "שורצברד"¹⁵ בהיקף רחב יותר, לא אישי.

הופעתנו תהא אחרת לגמרי, כי היא תהא הופעת "סובייקט", וסובייקט בעולם הזה פירושו לא אדם "צודק", לא אדם "נרדף", כי אם אדם "פועל", ראשית כל לא פליטים, לא פליטים.

והוא הדבר בחזית השניה. לא זו המדינית, בשטח הבינלאומי, כי אם זו המעשית בשטח ארץ ישראל, גם כאן נובע מיסודות תנועת השחרור שינוי רדיקלי של הגישה. קודם כל בהכרה ובהכרזה. אין אנו מכירים בזכותו של מישוהו לשלוט פה.

עד כה הכירה הציונות בזכותה של אנגליה. זכות זו "קודשה" אם על ידי "הצהרה" ואם על ידי "מנדט". היום אנו יודעים כי כל זה היה שקר. כל זה היה רק אמצעי ערום כדי לשלוט פה. מי שמצטמצם במלחמה נגד "הספר הלבן" - מודה בזכותה הכללית של אנגליה להיות האדון פה. מי שנלחם בחוק אחד מודה בזכות הפרינציפיונית של המחוקק לחוקק חוקים, הוא רק מבקש חוק יותר טוב. אנו כופרים בזכות הזאת. אנו מכירים במציאות הזאת, אבל זהו דבר אחר, קודם כל זה אומר כי מציאות זו היא כפיה, לא זכות, לא מוצדקת, לא מנומקת, כי אם - כפויה עלינו. הכרה זו כשלעצמה - ערכה רב מאד. הכרה זו אנו תובעים מכל אחד, אם מצדיק הוא את דרך מלחמתנו או לא. מי שחושב שיוכל פעם להתגבר על האוקופנט הזה בדרך ישובים חדשים - יבנה ישובים. מי שחושב שיוכל זאת על ידי החלטות של קונגרסים - יעשה זאת. אנו, אין אנו מאמינים. אנו סבורים שכל אלה, הישובים והקונגרסים יוכלו להיות גורמים מסייעים לעצם המלחמה, אך עצם המלחמה היא אחרת, עצם המלחמה אחר ההכרה הנ"ל היא מעבר מ"הגנה" להתקפה. מהתיישובות לכיבוש.

כמובן שזהו תהליך קשה, אך הכרחי הוא. ראשית כל יש להפגין במעשים, ולא פעם ולא פעמיים אלא בהתמדה, להפגין את ראייתנו זו את השליט פה כאוקופנט ולנהוג בו כאוקופנט. תנועת שחרור איננה תובעת "עליה חפשית" וזכות "קניית קרקעות במולדת", וביחוד שימוש בקרקעות הנמצאות בידי הממשלה האוקופטורית.

מלחמה כזו תפקידה גם להשמיע בעולם שאין אנו רואים בארץ ישראל אחת הארצות שמבקשים ויזות אליה. אין נלחמים מלחמת דמים ברוזבלט על שאין הוא נותן מקלט לפליטים יהודים וכן לא בשום שלטון באיזו ארץ שהיא. שם, באוסטרליה, באפריקה הדרומית, בארגנטינה וכו', שם אפשר להופיע עם "בעיית פליטים" עם "הכשרונות היהודיים" עם "הבטחות פיתוח" - אך כאן? פעם מוכרח העולם לחדול מלשמוע את תביעת יהודים לויזות לארץ ישראל. כאן - המלחמה היא אחרת, או נכון יותר - מלחמה ממש.

יש אומרים שזה אמנם נכון... אולם פנטסטי. לאלה ייאמר: פנטסטי הוא אם חושבים שמחאות והחלטות מועילות, פנטסטי הוא אם חושבים שנקודות חדשות מועילות. פנטסטי הוא אם חושבים שהגויים ישוכנעו על ידי נימוקים צודקים והגיוניים. ריאליסטי הוא, שהם ישוכנעו על ידי נימוקים אחרים. ריאליסטי הוא, שגדול ערכם של ישובים וכינוסים בעורף המעשים. יש מקום רק לשאלות

הריאליסטיות:

- א. מי מרשה לנו בכלל לדבר על מטרותינו כעל מטרות האומה?
ב. מה כוחנו, הרי מיעוט קטן אנו?

- - -

* * *

(‘אבני־יסוד’ מתוך: החזית, ד [תשרי תש"ד])

פרק רביעי: על מיעוט ורוב

16 - - -

ב. למעלה מן האטום

יש דברים שרק הכוח המספרי יפה להם. יש דברים שמותר וצריך לשאול את פי "היחידות האטומיות" של החברה. אך ברוב המקרים שאלה כזו ואסמכתא כזו היא אבסורדלית ופשע כלפי אותם היחידים וכלפי התרבות בכלל.

האם ישוער, בדרך משל, שיועבר משאל עם על בעית "חובת בית הספר לילדים"? ובעצם, באיזו זכות בא מיעוט אינטליגנציה להטיל על הרוב את חובת הלמוד? או חובת ההיגיינה? או באיזו זכות בא מיעוט קטן בקרב ציבור הפועלים ברוסיה ועשה מהפכה "בשביל" מיליונים פרוליטרים ואכרים? האם שאלו קודם את פיהם? האם רובו של העם הרוסי ייפה את כוחם של לנין וטרוצקי? או האם שאל גריבלדי, האם שאל פילסודסקי, האם שאלו כל אלה שפתחו וניהלו מלחמות חופש, את פי רוב העם אם מסכימים הם למטרת המלחמה ולדרכיה? והאם חשב דה־גול בשעה שהקים את תנועת צרפת הלוחמת, אם יש לו רוב בצרפת או לא? האין זה מוכיח שישנם דברים בחיי החברה והעם אשר אין כל מקום בהם לשאלה, ישנן מטרות שאינן ניתנות להצבעה. לא רוב מצביע "בעד" יכריעם, לא רוב מצביע "נגד" - יבטלם.

משה רבנו לא שאל אם רוב העברים במצרים רוצים להגאל. המכבים לא שאלו ולא הקימו מפלגות ולא נלחמו להשיג רוב בעד החלטתם לפרוץ את השתיקה ואת הסבל. דוד הראובני לא העביר משאל עם ולא כינס קונגרסים וסיימים כדי לקבל יפוי כוח להופיע. רק התנועה הציונית, רק היא הלכה בדרך זו, רק היא העמידה ומעמידה עוד היום אף את המטרה לויכוחים, להצבעות, לבחירות.

ג. הציונות המתמטית

שבתי צבי בא להגשים את כיסופי המשיח בישראל. דוד הראובני בא ברעיון שחרור ארץ ישראל. שניהם נולדו משרשים פנימיים, עמוקים, ויטליים (חיוניים) של האומה. אי־הצלחתם כמובן איננה קנה־מידה כפי שאין אי הצלחת מרידות הפולנים 1831, 1863, קנה־מידה, כפי שאין אי הצלחת התמרדות הדנים קנה־מדה. הציונות לעומת זאת היא ילידת "בעית יהודים", ובמתכוין או שלא במתכוין היא הפכה להיות בעיה סטטיסטית, בעית "אטומים" פליטים, שלא ידוע מה לעשות בהם. ציונות זו כפי

שהוכח כבר נעוצה בשרשיה ביהדות הליברליסטית, בהשכלה ובתנועת האמנסיפציה וזו דגלה ב"רוח הזמן" בתורת "האטום" היחיד, בתורת המספר והמשוואה המתמטית. ציונות זו נותקה מהשרשים העמוקים של היהדות, ציונות זו הלכה בדרך פרלמנטרית. היא העמידה להצבעה שאלות שאין אצל שום אומה ולשון מצביעים עליהן. היא שאלה את ה"עם" שאלות שאין לשאול אותן. המושגים המתמטיים והמכניים נעשו לאוויר החיים של הציונות. מ"כיבוש הקהילות" ועד ל"קונגרסים", מ"ציון סיים" ועד ל"נצחונות" בבחירות באנגליה ובאמריקה.¹⁷ ומכאן להצבעות בפנים המחנה, ומכאן למלחמת מספרים בין שתי הסתדרויות ציוניות.¹⁸ ומכאן פרדוכסים של הצבעות. לא. עצם הצבעה על מטרה, כשחרור המולדת והשלטת העם בתוכה - אבסורד איום הוא. הישוער הדבר שהועמדה להצבעה פעם שאלת המשיח והצורך בגאולה שלמה?

האם המספר "מליון" שוקלים אומר שחמשה עשר מליון יהודים אינם רוצים להגאל, והאם יש להוציא מזה מסקנה שהציונות היא מיעוט ואין לה זכות לדבר בשם העם העברי? האם העובדה שבקרב קונגרס ציוני נמצא רוב למדיניות התבוסנות של ווייצמן, מלמדת שבאמת "רוב" המצביעים מתוך ההמון רוצים במדיניות זו? ותוצאות אחרות של גישה זו: אמונה תפלה שעיקר הבעיה הוא רוב יהודי בארץ (כגון... רוב הודים בהודו? כגון רוב יהודים בירושלים?) אמונה תפלה במספרים כלכליים, אמונה תפלה בכוח הצבעה על מליונים קורבנות ופליטים. אלה וכדומה להם, הם שרידים מיהדות מפוררת של המאה הי"ט, מהשקפה מיכנית, אוטומיסטית, מדימוקרטית ופרלמנטריות המתאימים (וגם זה לא תמיד) למצב של שובע ושל ביסוס בטוח של עם, ופסולים הם ומסוכנים הם במצבו של עם ישראל. ואף אם נצא מנקודת ראות של הציונות, נקודת הראות הפילנטרופית, ההצלה - פשע הוא לשאול, פשע להצביע, פשע הוא לערוך בחירות מסביב לשאלה: כן ציונות או לא ציונות, כן מדינה או לא מדינה. את יהדות פולניה צריך היה להציל מבלי לשאול אותה, את יהדות אמריקה יש להציל מבלי לשאול אותה. המיעוט מצווה להציל. תמיד המיעוט הוא המבין ואם אין הוא עושה נגד הרוב, פושע הוא ביחס לאותו רוב. הציונות המתמטית נדחקה לטחנה מיכנית והיא נטחנת, מתפוררת, כלפי פנים וכלפי חוץ.

ד. תנועת השחרור איננה מיעוט

יש ערכים שבשום פנים אינם יכולים להמדד בדרך מתמטית. בבואנו למשל למדוד רמה תרבותית של עם אין אנו שואלים: כמה פילוסופים ומשוררים הוא הקים? על חשבוננו של העם הרוסי אנו מטילים את טולסטוי, אף כי בדורו תשעים אחוז של אותו העם לא ידעו קרוא וכתוב. את העם היווני אנו מודדים בסופוקלס והומרוס. את גדולתו של העם הרומאי אין אנו מודדים בשבע מאות שנה שקדמו לאימפריה ולא בחמש מאות שנה של ירידת האימפריה, כי אם במאתיים השנה של עצמת האימפריה.

המיעוט, זה המעמיק להבין, המיטיב לבטא ומצליח להגשים, בו מודדים את העם

באופן בלתי תלוי, בעובדה באיזו מידה השתתף בזה הרוב או לא. כמובן שהשתתפותו של הרוב יכולה לפעול לטובה, אך אין היא תנאי מוקדם לא לניסוח הערכים ולא להגשמתם. איסור שריפת נשים על קברי בעליהן בהודו, ביטול משטר העבדים בחבש, כפיית הלימוד ברוסיה – כל אלה הם מעשי מיעוט, אשר רק בעתיד יקבלו את אישור הרוב שכפו עליו, "עזרות" אלה. כמובן שאין זה משמע שבזכות זו מותר לאנגלים לנצל את הודו, לאיטלקים את חבש וכו'!

על יסוד זה אנחנו קובעים כי רעיון הקמת מלכות ישראל כערך תרבותי ממדרגה ראשונה לאומה, מחייב את המיעוט להגשמה בכל התנאים ובכל הדרכים מבלי להתחשב ברוב מסכים, דעת ציבור מסכימה או דוחה וכדומה. נוסף על כך: אחרי שהתגברו על החינוך האטומיסטי המתמטי של האמנסיפציה והציונות – חייבים אנו לעלות על דרך מלחמת השחרור של כל עם ועם. אין אנו עושים מתנועתנו "מפלגה". לא נלך לבחירות, לא נערוך הצבעות, לא נשאל את הרוב. אין לנו עסק באטומים. אנו מייצגים את הכח הויטלי החיוני ביותר של העם, אנו מייצגים את השאיפה התרבותית והלאומית הגבוהה ביותר שהיא: יצירת מלכות ברמה כזו הראויה לאומה כאומתנו. אין אנו נשענים בלבד על פרט כלכלי, על יחיד-פליט, על אטום-סתמי. אנו מבטאים את מיטב כיסופי האומה מכל הדורות, את כיסופי המשיח שהם גאולה מגולה, אך הרבה יותר מזה, חיובי מזה, תרבותי מזה, ואין אנו שואלים כלל וכלל את הראייה המתבולל באמריקה ואת "המתקדם" מהשומר הצעיר בארץ אם רוצה הוא במלכות ישראל או לא, כשם שאספרטקוס לא שאל את העבדים, כשם שפילוסודסקי לא שאל, כשם שדה-גול איננו שואל.

ויתר על כן: בידענו את העם, משוכנעים אנו שניוונו זה, שרקבון זה שביאליק הירבה כל כך לקטרג עליו, שכל אלה הם רק בשכבה שטחית בקליפת הפרי. משוכנעים אנו ששרשים של אלפי שנה אינם נרקבים בנקל. שמה שעשו חכמים וגאונים, נביאים ומשוררים, גיבורים וקדושים במשך אלפי שנה – לא יכלה על ידי פעולת פירור וערעור של מאה וחמישים שנה של אמנסיפציה וציונות. אין אנו עם של אנלפביתים. אנו לכל היותר עם שבגלל מחלות קשות שעברו עליו (גולה והתבוללות), שכח לקרוא ולכתוב. שכחנו לדבר בלשון בני אדם, אך לא להקים יש מאין מוטל עלינו, כי אם לחדש. משוכנעים אנו, כי חלק גדול של אי-הצלחת הציונות, יש לזקוף על זה שהיא נגעה באצבעותיה רק בקליפה. הנימה העמוקה שבנשמת היהודי, הנימה המשיחית, הגעועים על משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, על אל קנא ונוקם, על "כיבוש דוד עוד שמייה כיבוש", בנימה הזו לא נגעה הציונות. ועל כן היא הפכה לתנועה קולוניזטורית, קרנות וסטטיסטיקה. ועל כן חלו בה חוקי המתמטיקה והגיעה עד משבר.

תנועת לוחמי תרות ישראל שהיא מיעוט מתמטי – איננה מיעוט במערכת ערכים אחרת, במערכת הערכים הנפשיים, הביולוגיים והתרבותיים. מרחבו וגדולתו של הרעיון – לא כל עין משיגה אותו וביחוד שעין יהודית זו מעורפלת כעת, מעורפלת ועשושה, דמעות ודם, תקוות שוא והזיות צבעוניים של "תרבות אירופה". אנחנו נחזיר לו ליהודי את הכרתו העצמית, את כיסופיו המשיחיים.

על קליפת הגזע העברי שורצים אלפי ורבבות טפילים. אך בפנים הגזע תוססים כוחות סמויים מן העין, כוחות מקוריים, חיוניים בריאים. ואם נראים אנו לפי שעה אך כטיפות, טיפות בודדות, אין פחד. המבין גם מה שמתחת לקליפה - יבין גם מי אנו, זה מרומם אבל זה גם מחייב.

והתחייבות זו נוטלת עליה תנועת לוחמי חרות ישראל.

להיות מיעוט בהכרה - זה חוק.

להיות מיעוט במעש - זה קשה, קשה מאוד, אבל אין זה פוטר.

מיעוט מספרנו יכול להשפיע על בעיות טקטיות רגעיות, אך בשום אופן לא על דרך המלך של האיסטרטגיה המלחמתית. כאן לא מיעוט רגעי מכריע. כאן עומק ההכרה, עקביות והבנת רגע מכריעים. אם אלה ישנם יתגלה לעיני כל שהמיעוט כלל וכלל לא היה מיעוט.

האומה אתו.

מוסף ולא סוף דבר

(מתוך הפרק 'מוסף ולא סוף דבר', מעשר ראשון, הוצאת הדר, תל-אביב תשל"ו, מהדורה שלישית מתוקנת, ¹⁹ עמ' שפט-שצח).

- - -

אפשר כבר לסכם בקצרה את מקומה [של מחתרת לח"י שכאן הוא מצרף אליה את האצ"ל, פ"ג].

1) חידוש התודעה של אדנות בלעדית על הארץ הזאת.

2) הגדרת השלטון הבריטי כבלתי חוקי מן היסוד, אם טוב ואם רע.

3) המסקנה המעשית: מלחמה בשלטון זה עד אילוצו לפינוייה של הארץ כסלילת דרך להתפתחות המדינית שלאחר מכן.

אלה חידושיה של המחתרת הלוחמת. היא שנלחמה את מלחמת העצמאות וניצחה בה.

כל ישראל יש לו חלק. אין לשום חלק מישראל זכות על הכל.

אך מכיוון שרק חלק מהעם היהודי הגיע למסקנה המהפכנית הזאת שתוארה לעיל, היה גם הנצחון חלקי בלבד ורק על חלק מן הארץ נתממשה האדנות. תהליך השחרור שלנו מסובך הרבה יותר מאשר אצל עמים אחרים היושבים על אדמתם ועל מחייתם. היה צורך להביא את העם תורה אל הארץ, ולהחזירו תוך כדי מאבק מדיני כפול ופנימי בימין ובשמאל ועם הגלות שבנפש - (מה העמיק הרצל שבא לכאורה מבחוץ, לפחד יותר מכל מפני מורשת סוגדי-עגל-הזהב וכמהים לסיר הבשר ולשוב מצרימה).

"הציונות איננה רצויה בכלל" ענו מתבוללים "לבנים" או "אדומים" להרצל. "אבל

היא הכרחית" הוא ענה להם והצביע על פאריס ועל ברלין ועל קישיניב.²⁰

"אבל גם אם היא רצויה, גם אם היא הכרחית, אין היא אפשרית" - השיבו

כנגדו. כינס את הקונגרס הציוני והקים את הכלים הציוניים והוכיח כי זה אפשרי.

"הציונות המהפכנית איננה רצויה כלל. כי לא רצוי כלל לגרש את הבריטים, מה נעשה פנים-אל-פנים עם הערבים" אמרו אפילו ציונים אקטיביסטים. היא רצויה, אמרו הציונים המהפכניים מהאסכולה של אחימאיר ואורי צבי גרינברג ויאיר, אמרו צעירים יהודים ישרי לב ומוח ואינסטינקט. "אבל היא איננה הכרחית" אמרו אף ציונים מדיניים שלמים. אפשר יהיה בדרכי לחץ לבטל גזירות הספר הלבן. היא הכרחית אמרו כל הספרים הלבנים הבריטיים, כל הפרעות הערביות, כל הכבשנים הגרמניים, כל הסיבירים הרוסיים.

"אבל גם אם היא רצויה והכרחית אין היא אפשרית" אמרו "היראליסטים". היא אפשרית, ענתה המחותרת, והוכיחה. והצליחה רק בחלקה. רק לפנות את הבריטים מן הארץ, כשהמשך נפל בידי ההנהגה הציונית והיישובית הקיימת, אשר כלים רבים היו לה ורק התפישה האידאית והמדינית הזאת של אדנות על הארץ ושרצוי והכרח ואפשר לממשה - לא היתה לה. את מלחמת ה"הנהגה" נגד שבע מדינות ערב היא עשתה כדבעי, אך מכליה לא יצאה. אילו הקדימה מלחמת העצמאות להתחולל, בעוד מיליונים יהודים באירופה, בעוד מאה אלף חברי בית"ר והאצ"ל באירופה מצפים לתזווה, הציונות המהפכנית היתה מנצחת במלואה, במלוא הארץ ולמען מלוא העם. אך ארע בדומה למה שארע לטרומפלדור: בנסיגו לגייס בשנת 1917 ברוסיה מאה אלף חלוצים על נשקם ולכבוש את הארץ. המהפכה האוקטוברית הקדימה אותו. מלחה"ע השניה הקדימה את מעש השחרור של בית"ר והאצ"ל. או שמא אלו אחרו לבוא.

באחד מפרקי זכרונותיו מצטט בן-גוריון מדברי הפולמוס שלו נגד השומר-הצעיר שתקפוהו על כניסתו להנהלה הציונית הבורגנית והוא משיב: אלמלא נכנסנו אנחנו, היתה קמה הנהגה ציונית של הימין, כולל ציונים כללים (היום ליברלים) וכולל הדתיים, ומה היה קורה עוד? ברור: תוך שנתיים היו נכנסים ארצה עשרת אלפים בית"רים!

אכן, מה היה קורה עוד? ברור. עשרת אלפים שלמה-בן-יוספיים ודובים גרונרים ודובים "בלונדיניים גבוהים"²¹ היו מגיעים בראשית שנות השלושים והשלטון הבריטי היה נאלץ לפנות ב-1937 בערך ומיליונים יהודים היו עולים ארצה במקום יורדים לכבשנים.

וקרוב לודאי שבשנים האלו גם ההתרחשות בחזית הערבית היתה שונה ומכרעת יותר, בטרם היות הנפט לעוצמה כזאת ובעוד מצרים - מצרים לא-ערבית-כל-כך. אלא שהציונות והמדינה היו פועל-יוצא של גורמים שונים ולעתים משונים, ולא הכל היה בה בקו ישר ממקור אחד, יציאת-מצרים לא התרחשה. היו נקודות של דמיון לשיבת-ציון מבלל. גם אז רק רבבות עלו ולא כל הגולה, גם אז בסיס מדיני מעצמתי, גם אז צרות משכנים אדומים ושומרונים, גם אז הסתאבות דתית ותרבותית של כוהנים גדולים שבגדיהם צואים, כדבר הנביא. אלא שאז עמדו מנהיגים תקיפים בפרץ הסמיעה ונשואי התערובות והצילו את הגרעין ביהודה וירושלים, מה ששימש בסיס לניצול שעת הכושר ושעת הכורח - למרד החשמונאים. צמיחה איטית היתה, אך

מרוכזת בירושלים בעלת עוצמה ועצמאות רוחנית, ובגולה לא היתה סכנת כליון פיזי.

מבחינה היסטורית אין חזרות מדויקות, אף כי בתוקף הבעיות (גלות ושיבה) ובתוקף הגיאוגרפיה (נקודה ביניבשתית) ובתוקף האופי (נתבעים לעגל ונותנים, נתבעים למשכן ונותנים) – ישנם מצבים ופתרונות דומים. ויש בתהליך תחייתנו היום ערבוב שלוש התקופות: הרצל רצה לחזור על נסיון יציאת מצרים. הציונות המעשית העדיפה להוותנו את נסיון עזרא ונחמיה (לא מבחינה דתית־רוחנית כי אם מצד יום הקטנות עם בניין־על פילוסופי של אבולוציה). באו ימי המחתרת ומלחמות המדינה והחזירוננו לימי 'הושע ושוֹפְטִים' והביאוננו כמעט־כמעט לימי דוד.

ואכן, על דרך האנאלוגיה מהעבר, אך גם על דרך המציאות והצורך וגם היכולת: מדינת ישראל היא בימי נעוריה, אך הלא רבים המאוכזבים בישראל? "הלנער הזה התפללנו?" כמעט כמו הרגשתו ואכזבתו של יעקב אבינו: "ויהי בבוקר והנה היא לאה..."

וכי מה רע בלאה? וכי לא העמידה לו ליעקב אבינו ששה בנים ובת? וכי מה אכזבה מהמדינה? שלושה מיליונים יהודים כבר מרוכזים בה ויש אוכל בשפע ויש תעשייה ממש יש־מאין, ויש רוב עם מדבר עברית כלשון מלידה, וגם זה אחד הנסים שאין ברומה לו בעמים, וישנה עוצמה צבאית שעם כל מה שהפליאה עמים ומומחים צבאיים, לא מיצתה עצמה ורב עוד הטמון בה, ועם כל מה שנפלו בקרבות עד כה, לאסון המשפחות ולצער העם כולו, עדיין זה מועט שבמועט יחסית למה שהושג. לא היתה בעולם תנועת שחרור ששילמה מחיר מועט שכזה במלחמותיה: שנים עשר אלף גופלים בחמש מלחמות קשות של מעטים נגד רבים! עם ששילם ששה מיליון – שלישי העם – לא במלחמה רגילה, כי אם בטבת, אך ורק מכיוון שלא היתה לו מדינה משלו, עם כזה שוקע במרה־שחורה ומתחיל להתיאש, כאשר גופלים שלושת אלפים במלחמה שבאה עליו בהפתעה, לא בהכרח כי אם במחדל? האם לא ברור לו לעם זה היום, שאילו היה מודע לצפוי לו – והיו שהוהירו! – ומוכן היה להקריב מיליון איש (נורא, אך לא שואה) לפני 1939 או בארץ הזאת רק רבבה אחת במלחמה ולמחרת פריצתה, היו מירב הסיכויים שניתן היה להקים את המדינה מוקדם יותר ולהציל מיליונים? מדוע אף היסטוריון או מנהיג ציוני איננו עושה חשבון השערת זה. כי אם מקבל את מה שארע כגורל בלתי נמנע? אם יש מקום לאכזבה מרה, הרי לא מהמדינה (עדיין!) כי אם מהציונות שהילכה בקטנות ולא תפשה את מלוא אחריותה לצפוי בגולה מזה ואת מלוא הכוחות הצפונים בעם מזה. ואין הדברים נאמרים לגבי העבר בלבד, כי אם גם לגבי ההווה והעתיד, בסיטואציה שונה, במרחב שונה, אך עדיין בשני נתונים עקרוניים שווים כבעבר: שוב אימה מבחוץ ושוב עוצמה ולא בפוטנציה בלבד, למנוע אימה זו ולהקפיץ את המעשה ההיסטורי קפיצת נחשון חדשה מכריעה.

כפי שהוקפצה שלוש פעמים בעבר: 1897, 1917, 1948.

האכזבות והתיסכולים המרובים הם ברובם פרי הרצונות החלקיים והראיות החלקיות, אשר כמותם הביאוננו בשעות הגדולות להחמצות טראגיות. ולעתים קרובות

טעמי האכזבות סותרים אלה את אלה, כהוכחה לכך עד מה אין להן צידוק מלא. הללו מאוכזבים מהיות המדינה "כופה דת", והללו מהיפוכו של דבר: מהיותה חילונית, זוללת טריפות ומחללת שבת ומחקה את המקולקלות והמנוונות שבתרבויות המערב. הללו ממורמרים על היותה סוציאליסטית מדי, חונקת יוזמה פרטית יוצרת ומופקרת בידי פורצי-כל-פרץ, והללו מסוערים על הפער החברתי המתעמק והולך, במשטר סוציאליסטים זה דווקא. ויש זקנים שכמעט בדרך הטבע רואים את העבר - את עברם - בעיני נוסטלגיה של אידאליזציה ושכחת הצללים שבעבר זה. ויש צעירים שהם כפויי-טובה לדור האבות, שבסבלם ואמונתם הביאום עד הלום, והם עוקרים מחינוכם וחמור ומסוכן מזה מחינוך ילדיהם, כל זיקה לאבות בתאוה של דהייהודיזציה ודהי-ציוניזציה. ויש עולים מרוסיה שהיו מוכנים ללכת לסיביר אך כאן אינם רוצים ללכת לערד או לצפת. ויש עולים מארצות-הברית שאינם מרוצים מזה שלא הכל כאן מיועל כמו שהיה בארץ העשירה והרחבה שגדלה כמעט ללא סיכונים מבחוץ ואין שמים אל לב עוד, שכאן התרחש דבר שאין-בדומה-לו במהפכות בעולם. תוך עשרים שנה גידול אוכלוסים פי-חמש, תוך כדי מלחמות מבחוץ ומבית. סוגי אוכלוסים שונים זה מזה מן הקצה אל הקצה, תרבויות מרוחקות זו מזו. תפישות-עולם שונות ולעתים משונות, וכל זה יש לקלוט ולארגן בדרך אבסורדית ביותר של משטר דימוקראטי. בשעה שהכל פה זועק: מהפכה חסרת תקדים.

והרי כותב הטורים האלה אינו חשוד בממסדיות וברצון לשמש עורך-דין להנהגת המדינה כי אם להיפך, הוא חשוד ביתר-צדק שהיה רוצה לערוך דין לרבים מהנהגה זו. כי הבעייה בעיקרו-שלידבר היא על מה יש לתבוע לדין, מהו בגדר שגגה ומה בגדר זדון, ולמי מותר לשנות ולמי אסור. מה בגדר רע-לא-יגונה ומה בגדר רע ומגונה וראוי להיעקר מן השורש. כי זו רעה חולה במצב ושורש כורה אכזבות ותיסכולים: מרוב עצים נעלם היער, נשכח היעד. חלוקת הארץ נתגלתה כרעה עמוקה יותר מעניין גיאוגרפי בלבד. שגגה שהפכה זדון. תחילתה - משגה טאקטי. המשכה - סטייה היסטורית. ליתר דיוק: דהי-יסטוריזציה של המדינה. "בגלל מדינת ישראל שכחנו את ארץ-ישראל" ניסח נתן אלתרמן עם הקמתה, עם התגלות הצורך בהקמתה של תנועה למען ארץ-ישראל השלמה (שלמה?) על כך יש להוסיף: בגלל מדינת ישראל נשכח גם עם ישראל. ואיזו ישראליות-בוסר התימרה לרשת את היהדות העמוקה, הותיקה, השורשית והענפה.

והנה היא לאה? המדינה? או שמה לאים אנחנו, נרפים אנחנו, אנחנו? מילא. גבורי המחתרת ודור הפלמ"ח אם עייפים הם, שפיר. מלאכה גדולה וקשה עשו, אך אם עייפותם זו - ואצל חלקם: השובע, גם שובע-רצון, שזכו לו עם השלטון בישראל, - עוברת לדור העולה פה במדינה ועד מהרה גם לעולים חדשים הבאים בחלקם בתנופת אידיאות, המתפרקת מיד במשרדי הקליטה, יש בכך סכנה. טרם הגענו לימי דוד וכבר אנו חיים כבימי שלמה? מילא אלה שרצו ב"בית לאומי", במרכז רוחני, וזכו להרבה יותר ממה שקיוו, מילא, אבל אנחנו, אבל העם היהודי? הציונות ומדינת ישראל נדחפו ונדחפים לא תמיד מרצונם ומדעתם לגדולות. לא מעטים התאמצו הרבה מאד להישאר בימי קטנות, במטרות קטנות, בתחומים קטנים,

אם מחמת עינא בישא (טקטיקה כביכול), אם מחמת היותם הם עצמם קטנים וחששו שמא המפעל יחרוג ממידת נפשם ויכולתם ותפישתם. היו חוגים ומנהיגים ציונים שלדידם המדינה אחרה לבוא – הם בערו ברצון להציל משואה, לדידם היא קטנה ממה שחזו וממה שראו כאפשרי. אך היו מנהיגים שלדידם עצם הישג המדינה הוא בגדר הפתעה ויותר ממה שציפו, וודאי וודאי ממה שנפשם הקהילתית, האבטונומיסטית או הטרייד-יוניוניסטית, מסוגלת לעכל ולפעול בו. משמע שלא רק גורמים חיצוניים אדירים או מדומים מנעו בעד ההתפתחות המהפכנית המלאה, כי אם גם כוחות פנימיים, בולמים, ספקניים.

שוני המקורות של הציונות, מקורות משיחיים ... [מחד], מקורות אכזב-אמנסיפציוני מאידך, ובתוספת שעטנוים ליבראליסטיים וסוציאליסטיים שנולדו במציאות ובפרובלמטיקה שונות משלנו, גרם לכך שבתוככי הציונות כבתוככי המדינה קיימים ונוברים כוחות שהם מלכתחילה קונטרבולוציוניים מבחינת תנועת הגאולה, ומדעת או שלא מדעת נהגו על-פי העצה: אינך יכול לגבור עליו – הצטרף אליו. בציונות ובמדינה פעלו ופועלות תכונות האפולוגיטיקה האמנציפציונית, הנפש יוצאת לשויון זכויות והיא מאושרת לראות את דגלנו מתנוסס בין דגלי משפחת העמים הנודעת בשם או"מ, במחילה מכבודכם, סליחה מכבודנו היהודי העתיק והחדש, שלא היה נפגע כלל, וגם מבחינה מעשית לא היינו ניוקים כלל, אילו נשארנו מחוץ למסגרתה, כמו שוויץ, למשל, וביתר צידוק. ויש מתהלכים בחוסר בטחון פנימי אם אמנם כל העניין הזה כדאי, שמא בכל זאת יש כאן עריקה "לקטנות פרובינציאלית", בשעה שהיינו ועוד יכולים אנו להמשיך להיות טרוצקים וקיסנינג'רים ומנוחינים לכל הקוסמוס. ושוב חוזר אותו מעגל שצויין לעיל: "לא רצוי", "אולי רצוי אך לא הכרחי", "אולי הכרחי אך בלתי-אפשרי".

באה המציאות ומלמדת בלי-הרף: רק דבר אחד הוכח כבלתי-אפשרי. בלתי-אפשרית היא הציונות הקטנה כמי השילוח ההולכים לאט, בלתי אפשרית היא מדינה בגבולות או"מ ר"ל שהסכמנו עליהם. כל זה בלתי-אפשרי כי בלתי-מוסרי ובלתי-מוצדק. מדינת ישראל – או שמדינה גדולה תהיה, או שלא תהיה כלל.

ז'בוטינסקי מספר בזכרונותיו שבקונגרס הששי, הראשון שהשתתף בו – והוא ציר צעיר אז – הוא ניגש לשולחן בו ישב ויצמן עם כמה צירים ושאל בנימוס: "אני מפריע?" "כן, אתה מפריע" השיב לו ויצמן בכעס כמעט מבלי להסתכל בו.

מאז הוא לא פסק באמת להפריע לויצמן, ולויצמןניזם בכל גווניו. מחוץ ומבית "הפריעו" וממשיכים להפריע לכל מגמדי הציונות והמדינה, המתחננים ממש: הניחו לנו לחיות במדינתנו הקטנה, דיינו, דיינו.

זה מאתיים שנה נעשים נסיונות שונים מכפנים (ואין צריך לאמר מבחוץ) להקטין את התאבון היהודי לגאולה שלמה. צימקו את הדת, צמצמו את התפילה, דחקו זכר ציון וירושלים מן הסיודור והלב, וכשפרצה הציונות הסתנן וחדר רצון התאבדות זה לתוכה: גימדו את העליה, (זכרו פרשת נורדאו, איבת ויצמן לעלייה רביעית), החניקו את ההשקפה ההרצלית, התכווצו למיטת סדום של "ספרים לבנים". של "בתים לאומיים", של "מרכזים רוחניים", רדפו את המפריעים: מנעו

סרטיפיקטים מבית"רים, הסגירו לוחמים לידי הבריטים, העלילו עלילות דם על אחים והושיטו - וממשיכים להושיט שתי ידיים ולפעמים ברכיים - לאויבי ישראל שהם "אולי-אולי, בכל זאת קצת מתונים יותר". השטן לובש צורות שונות ומשונות. לפעמים אפילו מתחפש לציוני ולראש ציונים ולשר בישראל.

אינני אוהב ניסים, גם לא את אלה המסופרים בתורה. אך מה לעשות, אם שוב ושוב קופצים עלינו כוחות אויבים מבחוץ וכופים עלינו גדלות. והלא כך פירשו קדמונים "הקב"ה מצילנו מידם". פירוש "מידם" אינו אלא על ידם. אולי מותר לשמות על כך. אסור לסמוך על כך, דרושים גם כוחות מבית כבעלי ברית סוביקטיביים לאותם גורמים אוביקטיביים. לכוחות המפריעים מבחוץ דרוש סיוע כוחות מפריעים - מבית.

צאו וראו: דוקא בשעה שברית-המועצות, זו העוצמה הקומוניסטית העולמית, יצאה להפריע לנו לאחר מלחמת ששת הימים, פרצה "ההפרעה" היהודית הפנימית מהצד הבלתי-יצפוי ביותר, מצד יהודי בריה"מ עצמם במאבק שמעטים כמוהו בתולדות הציונות בגלויות ואף בתולדות המרי בבריה"מ עצמה. ואם מישוהו סבור היה שניתן היה להגיע לידי פיוס כלשהו עם הערבים על ידי השלמתם עם ישראל כמות שהסכמנו עליהם כעובדה, באים גלי התעוררות כאלה ובצדק מעוררים את הערבים להמשיך בהתנגדותם הבסיסית מאז הצהרת בלפור, התנגדותם לעליה כדבר שר החוץ של מצרים (והמועמדת האקטואלית - להשלמה, במחיר נסיגה ישראלית...) ²².

הרצל "הפריע" לא רק למתבוללים ש"השיגו" שוויון זכויות כי גם לחובבי-ציון ולציונים המעשיים, שהשיגו התחדשות ישובים יהודים בארץ. הוא "הפריע" להם בשם "מדינת יהודים" כצורך גלוי. ז'בוטינסקי "הפריע" לסגת מהציונות המדינית, שלאחר הישג הצהרת בלפור חזרה "למעשיות" על חשבון עלייה המונית מהפכנית. היוצמנים בברית עם הציונות הסוציאליסטית השיגו בית-לאומי, השיגו אוניברסיטה. השיגו התישבות קיבוצית למופת, השיגו - לא במתכוון כל-כך - את תל-אביב וחיפה. ונסוגו מלחץ לממלכתיות מהירה ודחופה. ונסוגו ממטרתה העיקרית של הציונות ההרצלאית: יציאת מצרים להצלה מכליון. אחר כך קמו "המפריעים" "המסוכנים" ביותר, כי לא רק את הקלפי לקונגרסים סיכנו. כי אם את "הברית" הכמו-קבועה בין הציונות והשלטון הבריטי: המחתרת הפריעה להבלגה, תחילה בחזית הערבית, אחר-כך בחזית האנגלית.

המדינה היתה הישג מהפכני ממש, אלא שעד מהרה היא נעשתה לאנטי-מהפכנית. גם על ידי הרצל היא תוכננה לא כמטרה, כי אם ככלי, ככלי יעיל ביותר לביצוע מעשה הגאולה. זה היה שוב הישג שגם הסיג אחר ארץ עם ורוח. רק אויבים אויליים מבחוץ מנעו נסיגות חמורות יותר. יתר-על-כן: הם כפו התקדמות. כפו שחרור שטחי מולדת. אפילו את שחרור ירושלים כפו. הישג המדינה היה כה גדול והתפקידים שהיא נטלה על עצמה לקליטת מיליונים, לבנין המדינה, היו כה גדולים, תאוות וכשרון השליטה של השולטים היו כה חזקים ("אלטלנה" היתה אות, והרבה מעשים ומחדלים היו מבחינת האופי המשך לה) שהכוחות "המפריעים" שבעבר, חדלו להפריע. להוציא התפרצויות זעירות כ"מחתרת מלכות ישראל" מיסודו של

"סולם" אך ללא המשך, נראה היה כי המדינה קופאת בתוכה. ורק מלחמת ששת הימים זעזעה את העם ואת המדינה מהקפאון, מהנסיגה הנפשית המתמדת. זה לא היה רק עניין של הצלת קיומה של המדינה, ואף לא רק עניין של שחרור שטחים. זה היה זעזוע היסטורי. אלא מאי? זו היתה "הפרעה" מבחון בלבד, כמו נחלצו ההשגחה העליונה או שר ההיסטוריה, להצילנו מלהיפך למין "לבנון יהודית-ערבית" דוגמת לבנון הנוצרית-מוסלמית. "הצנע" הנפשי, שעל סף מלחמת ששת הימים היה חמור מ"הצנע" החומרי בראשית ימי המדינה דוקה משום שלא היה רעב ללחם ממש וכי "החלוקה" (חיים על חשבון ה"גביר"), מחו"ל (גמסכה), אך "ההפרעה" מבחון - מתנקמת. המעשה לא היה במחשבה תחילה, על כן הוחל מיד בתהליך הנסיגה בעצם הנכונות לה.

במסגרת צרה זו לא מדובר על הצדדים המדיניים או הבטחוניים של הנכונות לנסיגות, והנסיגות ממש. כמי שדגל ב"עיקרי התחיה" יותר מאשר במפת "רק כך" שבסיסה: גבולות הצהרת-בלפור,²³ כמי שבא למלחמת החרות משירת א.צ.ג. ומהתנ"ך יותר משבא מהריביוניזם, אני רואה בנסיגה מתעלת סואץ, באי פתיחתה על ידינו, או קביעת סגירתה על ידינו, אבדן מעמד מדיני ריאלי קובע, אובדן בעלי ברית פוטנציאליים חדשים. אבדן משקל של עצמאות. גם בחירת האפשרות לשלום עם מצרים. אך כאמור, לא בהשלכות הפוליטיות מדובר כאן. מבחינה היסטורית ופסיכולוגית ייאמר כאן: אילו היה למחוללי הציונות בכל שלביה וגוניה חלק קטן מהכוח שיש היום למדינת ישראל, הגאולה השלמה היתה מאחורינו. ואילו היה בצמרת ישראל ומפלגותיה חלק קטן מהאמונה שהיתה למחוללי הציונות, ואין צריך לאמר שהיתה לעם היהודי שציפה למשיח, לא היו בגדר האפשר אף דיבורים על נסיגה, ולמחרת הנצחון היו נקבעים דברים מכריעים מבחינה היסטורית בארץ, בירושלים, בהר-הבית, והיינו עדים לעליה משיחית המונית. מי שחשב שעלי-ידי ההימנעות מקביעת דברים מוחלטים, ימנע איבה ומלחמה, טעה ויצא קרח מכאן ומכאן. והחמור מכל: קרח בנפשו. שורש פורה רוש פוליטי ולענה צבאית היא העובדה שמלחמת ששת הימים נעשתה על פי הכורח בלבד ולא מתוך רצון סוברני, חובת תודעת שחרור. משום כך, ורק משום כך, יפה כוחם של הלוחמים מבחון לנסיגות. ומי שאמר - וראש הממשלה של אז אמר - למחרת הנצחון שלא יצאנו לכיבושים טריטוריאליים הוא שנתן תוקף להחלטות מועצת הבטחון למספריהן, להתאוששות הערבים ותקוותיהם, לאבדן תמיכה בעולם, ולא רק הנפט. נתן תוקף, אמרתי, תוקף של שעה, ולא תוקף היסטורי. כי יש מפריע. כמו במפתיע, כי לא מהצד הצפוי, עלו כוחות חדשים של "מפריעים". הלא הוא הכוח המכונה "גוש אמונים", שאם יתמיד ויגבר (ליתר דיוק: אם יתמיד גם יגבר) הוא אמור למלא את התפקיד המהפכני החדש בתולדות המהלך הגאולתי, השלישי במנין אחרי המהפכה ההרצלית והמחרת: חידוש התודעה של האדנות על הארץ הזאת, חידוש האחריות ההיסטורית. הצלת ישראל מה"ישראליות" הרדודה שהזמן גרמה. שאולי היתה בבחינת "העבירה" למען המצווה, אלא שאיבדה את תודעת כליותה. הכלי שכח את מנפו ההיסטורי. החידוש הגדול בגוף ה"מפריע" היחיד היום, המכונה "גוש אמונים" הלא הוא

עליתו מהשורש הדתי, ולא דווקא משורש "המפריעים" הרגילים מבית מדרשו של ז'בוטינסקי בכל גווניו וקצוותיו. הציונות הדתית נחשבה עד כה כנספח, לפעמים כ"נסבל", בזכות היותו גם משתתף ב"מפעל ובנין" הציוני החיובי, גם כעונה "אמן" אחר המדיניות הציונית והישראלית הרשמית, ואילו היה כאן ענין מפלגתי, ענין של פולמוס לשעה, לא היתי נזקק לו במוסף תמציתי זה לספר, אלא שהענין עמוק הרבה יותר ומשמעותי היסטורי.

השרש המשיחי של הציונות כמו נעלם. היהדות המאמינה במשיח לא ידעה איך לסלול לו דרך ריאליט ואלה שמצאו את הדרך הריאליט, מצאו אותו לא לשמו כי אם לשם מציאת מקלט בטוח מפני רדיפות היהודים, משמע ציונות מהשרש השלילי. מכל מקום כך בנגלה (ובמופלא ממני אינני דורש). על כן התפתחה הציונות כתנועה לא־דתית, מכונה חילונית, ולפעמים ובאגפים מסויימים אף אנטי־דתית. אלא שהתברר, שלגבי העם היהודי אנטי־דתיות או אף בלתי־דתיות היא אנטי־היסטורית כי דת ישראל היא במהותנו ותהיינה צורותיה וגלגוליה אשר תהיינה. כשם שלא הצליחו האוגנדיזם והטריטוריליזם, כי ארץ־ישראל משכה לא פחות משאנחנו נדחפנו ועדיין נדחפים אליה. כן רוח ישראל פועלת בשכבות עמוקות, שלעתים הן נעלמות מן העין, אך לא נעלמות מן הנוף. מן העורקים. זה היה לגבי הלשון העברית, זה היה לגבי הארץ, וזה תוור לגבי נשימת העם, שתרבות היסוד שלו היא דת ישראל. כשהמושג "דת" אצלנו אינו חופף כלל את המושגים religion או confession של הגויים, והרבה אי־הבנות נגרמות על ידי תרגום מטעה. הציונות לא "הצליחה" להיות קטנה, לא הצליחה להיות לא־מדינית, לא־ציונית, לא "הצליחה" לברוח מעצמה, מכורתה. הרצוי נעשה כורח. בעזרת הכורח מבחוץ, ו"המפריעים" מבפנים.

והלא כך פירש הבעש"ט את הפסוק "הוא ינהגנו על־מות", ההשגחה מנהיגה אותנו דרך התעלמות כמו שאב מלמד את ילדו ללכת על דרך הרפייה ממנו, אם יחזיק תמיד בידיו הילד לעולם לא ילמד הליכה. מסתבר שממש נתחייב שהציונות תקום כביכול ללא יד ההשגחה הרוחנית. אלא מאי? יש רגעים שהילד כושל בנסיונו להליכה לבד. על כן אין זה מקרה שהכוח החדש המתעורר להפריע לנסיגה בא מהשורש הרוחני העמוק. כאשר ישראל עומד או עומדת להיכשל גם מבחינה מדינית, גם מבחינה רוחנית, ככה עומד ככל הנראה היסוד "המפריע" שבנו לחזור לשרשו. כי הנה ברור שעם ישראל מאז אברהם אבינו היה יסוד "מפריע" לעולם האלילות בכל צורותיה מאז ועד היום, מנמרוד ועד היטלר וסטאלין. ישנה בנו מהות גרעינית עצמית, סגולית ממש. וזה בגדר עובדה. ויהי הסברה מטאפיסי או היסטורי "בלבד". זוהי האכזיבוסטנציה שלנו וכל אימת שנעשה נסיון לחנוק אותה מבחוץ או לחמוק ממנה מבית, הנסיון נכשל אפילו כשהוא נעשה בעזרת... מדינת ישראל. הוכח, מוכח ועוד יוכח: אין נסיגה מארץ־ישראל כי אין נסיגה מציונות, ואין נסיגה מציונות כי אין נסיגה מיהדות. וכל הנסיונות שנעשו להפריד בין הדבקים האלה מן ההכרח שנכשלו.

הערות

1. 'יאיר' - ראש לח"י אברהם שטרן, שנפל בכ"ה בשבט תש"ב. 'עיקרי התחייה' - הפרוגרמה של לח"י מימי יאיר.
2. ראה להלן - תחילת המאמר הראשון המובא כאן מתוך 'אבני יסוד'. אלדד אומנם אינו מצדד שם בעמדת אחד העם בכללותה, אלא רק מציין לחיוב את התנגדותו של אחד העם להעמדת הציונות על פתרונה של שאלת היהודים בלבד. מיד בהמשך מצוינת שם טעותו של אחד העם, על פי אלדד: תפיסה מופשטת של היהדות כמורשתה של תנועת ההשכלה.
3. מתוך ארבעת הגליונות הראשונים של החזית (תמוז תש"ג-תשרי תש"ד), החזית היה כתבי-העת העיוני של מתתרת 'לוחמי חירות ישראל' בשנים תש"ג-תש"ה. בחמשת הגליונות הראשונים שלו התפרסמה סדרת מאמרים של ישראל אלדד בשם 'אבני יסוד'. כאן אנו מביאים את ארבעת המאמרים הראשונים (תוך השמטה מסוימת מתוך המאמר הרביעי). לא הובא המאמר החמישי, שאינו אלא חזרה מקוצרת על ארבעת הראשונים.
4. הכוונה לוועידה הבין-לאומית שהתכנסה באיי ברמודה באפריל 1943. נציגי בריטניה וארצות-הברית דנו שם בגורל פליטי המלחמה בכלל ובגורל היהודים שבהם בפרט. לא היו לה כמעט כל תוצאות.
5. בתש"ג נקלעה התנועה הרוויזיוניסטית למשבר עמוק, בין השאר בגלל מותו של זאב ז'בוטינסקי, ניתוק יהדות פולין ושיתוק זמני של 'הארגון הצבאי הלאומי'. לדידו של המחבר איבדה התנועה את דרכה כבר לפני מלחמת העולם השנייה, משהתקש ז'בוטינסקי להמשיך בדרך של מאמצים תעמולתיים ודיפלומטיים שלא הביאו לשום תוצאות.
6. הרוויזיוניסטים כינו את המדיניות של וייצמן ותומכיו 'מדיניות שחוחה' ואת ההסתדרות הציונית, שהם שפרשו ממנה - 'ההסתדרות הציונית הישנה'. את גישתו-שלו כינה המחנה 'ציונות רוממה' ולארגון שהקים לאחר פרישתו מההסתדרות הציונית קראו 'ההסתדרות הציונית החדשה'.
7. כוונתו של המחבר, כנראה, לכך שאומת אינן מסתפקות בקיום צנוע: הן מוכנות להילחם על אינטרסים, אפילו לא-חומריים (כגון מעמדן בעולם), ולא רק כאשר עצם קיומן נתון בסכנה.
8. הכוונה למגנס, בובר וחבריהם באוניברסיטה העברית בירושלים.
9. לפי הניסוח יש להניח שהמחבר עדיין לא היה מודע לממדי האסון המתחולל בעוד הדברים נכתבים, אף שכחצי-שנה לפני כן כבר נודע ברבים על הפעלת מחנות ההשמדה.
10. הכוונה לוועידה שכונסה באוויאן ב-1938 כדי לדון בארגון הגירתם ויישובם של פליטים שנרדפו מטעמים מדיניים, דתיים וגזעיים. התוצאות היו דלות מאוד.
11. ישראל זנגביל - סופר יהודי-אנגלי שפרש מההסתדרות הציונית לאחר שנדחתה הצעת אוגנדה והקים את התנועה הטריטוריאליסטית. לאחר כיבוש הארץ בידי הבריטים דרש שהשלטון בארץ יינתן ליהודים.
12. 'סטרומה' - ספינת מעפילים שנמנע ממנה להגיע ארצה והיא טובעה בפברואר 1942 על מאות נוסעיה. 'מאוריציוס' - אי סמוך למדגסקר שבשנים 1940 ו-1941 הוגלו אליו יהודים שהעפילו לארץ-ישראל. 'יחידות פלשתינאיות' - עד 1944 סירבו השלטונות הבריטיים להתיר סימני נְכָר יהודיים ליחידות של יהודי ארץ-ישראל שהתנדבו לצבא הבריטי. היחידות נקראו 'בטליונים פלשתינאים'.
13. 'הגורדים' - הכוונה לגורדים העבריים בצבאו של אלנבי, שזאב ז'בוטינסקי היה הרוח החיה בהקמתם. 'הצהרה' - הכוונה להצהרת בלפור. המשפט כאן מכוון לשלול את ערכו של טיעון

- שהרוויזיוניסטים הרבו להעלות - הטיעון למען הציונות על יסוד עורתם של היהודים לכיבוש הארץ מצד אחד ועל יסוד התחייבויותיהם של הבריטים לציונות מצד שני.
14. זיגלבוים היה בימי מלחמת העולם השנייה נציג 'הבונד' במועצה הלאומית הפולנית בגולה. במאי 1943 התאבד כמחאה על האדישות לגורלה של יהדות פולין.
15. צעיר יהודי שהרג ב־1926 את המנהיג האוקראיני הגולה פֶּטְלֹנְהַ בנקמה על הפוגרומים האיומים שהתרחשו בימי מלחמת האזרחים באוקראינה וברוסיה כמה שנים קודם לכן, בעת שלטונו של אותו פטלורה באוקראינה.
16. פה השמטנו את תת הפרק הראשון, 'מתימטיקה ואטומים', העוסק בפילוסופיה של המדע. לדעתנו טיעוני המחבר מובנים גם ללא תת פרק זה, שלא כל קורא ירוץ בו.
17. 'כיבוש הקהילות', 'ציון סיים' וכולי - מדובר בפעילויות או תוכניות לפעולה, אחדות מהן של התנועה הציונית בכללה ואחרות של התנועה הרוויזיוניסטית, שהיו בעלות אופי פרלמנטרי ולא היו מיועדות ישירות לארץ־ישראל, אלא לכיבוש מוסדות או ליצירת מוסדות בגולה. המחבר מביא את אלה כדוגמה לאמונת שווא במספרים ולסטייה מהתמקדות במטרת הגאולה של העם והארץ.
18. ראה הערה 6.
19. פרק זה נכתב במיוחד כנספח למהדורה השלישית של מעשר ראשון.
20. 'פאריס' - הכוונה לפרשת דרייפוס; 'קייסיניב' - הכוונה לפוגרום המפורסם. לא פֶּעֶנְחֵנו למה התכוון אלדר ב'ברלין'.
21. שלמה בן־יוסף היה חבר פלוגת גיוס של בית־ר בראש־פינה. השלטון הבריטי הוציאו להורג בשל השתתפות בהתקפה על אוטובוס ערבי בימי מאורעות 1936-1938. דב גרונר היה חבר אצ"ל שהועלה לגרדום באפריל 1947, לאחר שנתפס במהלך התקפה על משטרת רמת־גן. 'הבלונדיני הגבוה' - איש לח"י יעקב גרנק שהשתתף בפעולות נועזות ביותר. במלחמת העצמאות היה קצין בחטיבה שמונה ונהרג בקרב על עוג'ה אל־חפיר.
22. הדברים נכתבו לפני ביקור סאדאת בירושלים. שר החוץ, הדיפלומטיה והעיתונות של מצרים העלו אז תביעה להפסקת העלייה לישראל.
23. מפת 'דק כך' - סמלו של האצ"ל, רובה על רקע מפת המנדט המקורית משני עברי הירדן בצירוף הפסמה 'דק כך'.